

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

אצל סעודת הודאה ביום ההצלה והשיחרור

ג' וישוב - כ"א בסלו תשי"ט

למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו

- בזכות שעסק ראובן בהצלת יוסף, וזה לקבל כח הצלה וכח התשובה לכל
- הכלל ישראל לדורות, והכח להכניע הס"מ • יש שהם בכחינת נשמת "הקבל"
- ותיקונם הוא ע"י שנהרגים רח"ל, ואז מתעלין לעולם גבוה מאוד • יש
- לעשות "מצוה קבועה לדורות" • ביאור טעות הס"מ לברוח לעתיד לבצרה
- במקום בצר • בישמח משה: בעת שמזמרין ומירות שבת, לא נמצא שם
- השטן שהוא היצר הרע • השטן יודע ספר וללמוד גמרא • כל "שמות"
- הערים מורים על איזה בחינה • ענין לעשות מצוה בצנעה, כדי להסתיר
- מעשיו • כל תפילה צריך להיות בכוחה להחזיר פושעי ישראל בתשובה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קבץ

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

נייע צענטראלע נומער:

929-522-1515

0330-350-3110 (לאנדאן)

072-3275205 (ארץ ישראל)

צו הערן די רעקארדינגס, לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

41 מינוט) קלאָר

★ ★ ★ ★ ★

צו הערן די רעקארדינגס אויף אוצר קול יהודה: (ניו יארק) 718-298-4641 (ארץ ישראל) 072-3333419
ג' וישב - כ"א כסלו תש"ט: #→919.1→16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

• ברכת מזל טוב •

הר"ר וואלף לעפקאוויטש הי"ו ובנו הר"ר ישראל הי"ו

לרגל נישואי נכדתו ו בתו שתחי' עב"ג

החתן אברהם נתן נטע ז"ל בהר"ר אלי' משה ניימאן הי"ו

הר"ר ישעי' הלוי קרויס הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן יעקב נ"י

עב"ג בת הר"ר סיני איזיקאוויטש הי"ו

הר"ר משה יחזקאל בראך הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן ישי נ"י

עב"ג בת הר"ר יצחק אייזיק גאלדבערגער הי"ו

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווגים יעלו יפה,
ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

לעילוי נשמת הרה"ח ירא וחרד, קבע ויסר שעורין בביהמ"ד, מתמיד עצום וינע בתורה יום ולילה
ידיו רב לו בספרי רביה"ק זי"ע, רשם הרבה מחידושי תורה ועור בכתובת והגהת ספרי דברי וואל

רבי אליקים צבי (געציל) ב"ר ישראל משה ז"ל האללענדער

נפטר כ"א כסלו תשנ"ז לפ"ק

לעילוי נשמת הרה"ח המפורא"ח ובר אוריין, מחדש חידושים נפלאים, ירא שמים מרבים, איש אמונה וגדיב לב

רבי משה ב"ר אברהם ז"ל פערלמוטער

תלמיד מובהק למהר"ם בריסק זצ"ל, ומחשובי תלמידי רביה"ק זי"ע

נפטר כ"ז כסלו תשנ"ט לפ"ק

לע"נ הרה"ח רבי אברהם יעקב ב"ר בנימין ע"ה פערלשטיין

נפטר כ"ז כסלו תשע"ח

KolSatmar.com

א

קושיות ודיוקים בענין הצלת יוסף

[וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָו נַפְשׁ]. דערנאָךְ שטייט ווייטער אין פסוק 'וּוֹאֵס' ער האָט געזאָגט, [וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר וְיָד אֶל תִּשְׁלַחוּ בוֹ, אֵין עַר לֹאֲזַט אוֹיֵס צוֹם סוּף, לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוֹ אֶל אָבִיו.

ב

קושיא א

להבין יתור אומרו 'לְהַשִּׁיבוֹ אֶל אָבִיו', שהוא ענין המובן מאליו, כי בודאי שלאחר ההצלה ילך לאביו (א) ברויך מען צו פארשטיין, [דלכאורה הלשון שמסיים] לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם "לְהַשִּׁיבוֹ אֶל אָבִיו", איז דאָךְ איבעריג. [דמובן מאיליו כי] אַז ער וועט אים מציל זיין, וועט ער 'אליין' אהיים גיין, וואָס דאָרף ער דערציילן לְהַשִּׁיבוֹ אֶל אָבִיו. וואָס דען וועט ער טון. אַז ער וועט אים מציל זיין, וועט ער אוודאי 'גיין' [אל אביו].

ג

קושיא ב

להבין כפל ענין ההצלה, וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם, לְמַעַן הַצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם (ב) נאָר וואָס דען, [הלא בלאו הכי קשה עוד יותר], ס'איז אַמאָל אינגאַנצן איבעריג [אף הרישא שאמר לְמַעַן "הַצִּיל" אוֹתוֹ מִיָּדָם, שכבר הזכיר ההצלה באומרו וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם].

ד

[וויין] ס'שטייט אין מדרש [רבה] אין פרשת נשא (יג, יח) [בפרשת הנשיאים], ביים קרבן פון ראובן'ן. דער מדרש (שם כל פרשה יג) רעכנט אויס ביי יעדן [פון] די צוועלף נשיאים, ביי יעדן קרבן זאָגט ער [דרשות בהפסוקים], שטעלט ער אַריין אַן אַנדערע כוונה [מיוחדת לכל שבט], אַן אַנדערע כוונה אינעם קרבן, [והגם שהקריבו כל הנשיאים] דעם זעלבן קרבן [מפרשו המדרש] לויט אַן אַנדערע כוונה, לְפִי עֲנִינֵנו [של אותו שבט]. ביי ראובן'ענס קרבן (אות יח), שטעלט ער אינגאַנצן אַראָפּ אויף דער "הצלה" [שהציל ראובן את יוסף]². קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת [שהוא היה 'עיקר' הצלה], שְׂבָעִים שֶׁקֶל [כנגד] הסוד שהיה בלבו [להצילו, וסוד בגימטריא ע', מִזְרֶק [אַחַד כֶּסֶף, כנגד העצה שנתן להם 'לזורק' לבור].

^א חסר משהו בתחלת הריקארדינג.

² זו"ל המדרש שם: ביום הרביעי נשיא לבני ראובן וגו', קַרְנָה קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת, אל תקרי קַעֲרַת אלא עֲקֶרֶת, זה ראובן שהוא היה 'עֶקֶר' הצלה, שהוא פתח בהצלה תחלה, הדא הוא דכתיב וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם. דבר אחר, שְׂבָעִים מחשבת אחיו שהיו חפצים להרגו, כמה דתימא וְעָתָה לְכוּ וְנִהְרְגָהוּ וגו'. כֶּסֶף על שם (משלי י, כ) כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צִדִּיק [שהיה מדבר להם ומייצגם לטובה. עץ יוסף]. שְׂבָעִים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ, זה דיבור שאמר להם תחלה, שלשה אותיות שבראשי שלש תיבות הללו חשבונם עולה מאה ושלשים, קָה ל' מלא ונ' מִנְכָּנוּ ונ' מִנְכָּש הרי מאה ושלשים. מִזְרֶק אַחַד כֶּסֶף כנגד העצה שנתן להם 'שזורק' אותו אל הבור, כמה דתימא וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר וגו'. כֶּסֶף, כמה דתימא כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צִדִּיק. שְׂבָעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ. כנגד הסוד שהיה בלבו להצילו, ו"סוד" חשבוננו שבעים. שְׂבָעִים מֵלָאִים סֵלַת וגו' שמה שאמר להם לא נִכְנָו נַפְשׁ ומה שאמר להם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ לֹא נִתְכוּן אלא להצילו, שבשני הדברים כתובה שם הצלה, בתחלה כתיב וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם, ולבסוף כתיב לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם. כָּף אַחַת עֲשָׂרָה וגו' כף כנגד מה שאמר לאחיו וְיָד אֶל תִּשְׁלַחוּ בוֹ. עֲשָׂרָה זָהב שהציל עצמו שמיחה בהם והציל תשעה אחיו משפיכות דמים, ולכך כתיב

[און ביין שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים, זאָגט ער ווייל ס'איז צוויי מָאָל "הצלה". איין מָאָל שטייט וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן "וַיִּצְלָהוּ" מִיָּדָם, און איין מָאָל שטייט לְמַעַן "הַצִּיל" אָתּוֹ מִיָּדָם, איז דאָס שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים, אַזויפיל זאָגט ער.]

ה

לכאורה, ער זאָגט טאַקע [בפסוק] צוויי מָאָל "הצלה", [אבל הא גופא קשיא, כי] ס'איז טאַקע איבעריג, וואָס עפעס צוויי מָאָל, ס'איז דאָךְ די זעלבע זאך, די זעלבע הצלה. ס'העט גענוג געווען איין מָאָל וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן "וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם", דעמאלטס ווייס איך דאָךְ שוין [שראובן הציל את יוסף]. אַז די תורה הקדושה איז מעיד וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם, וואָס דאָרף מען זאָגן נאָכאַמאָל לְמַעַן הַצִּיל אָתּוֹ מִיָּדָם.

אַלָּא ווידעראום אַז ער וויל זאָגן דעם לְמַעַן הַצִּיל, [כדי] ער זאל מעיד זיין אויף אים [שהיתה "כוונת ראוובן" על זה] לְמַעַן הַצִּיל אָתּוֹ מִיָּדָם, איז דאָךְ גענוג 'דעס' [השני]. דאָרף ער נאָר זאָגן [וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן] וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָנוּ נַפְשׁ אֶתּוֹ אויסלאָזן לְמַעַן הַצִּיל אָתּוֹ מִיָּדָם, ווייס איך דאָךְ [אַז] ס'איז געווען "הצלה", וואָס דאָרף ער קודם זאָגן וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן "וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם", און נאָכדעם נאָכאַמאָל לְמַעַן הַצִּיל אָתּוֹ מִיָּדָם.

ס'איז טאַקע אַ קשיא [דהצלה אחת מיותר, או בפסוק ראשון או בפסוק השני]. דער מדרש זאָגט [כי] אויף דעם אַרױף [היה בקרבן נשיא ראוובן] שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים [על שם שני לשונות הצלה הנזכר בראובן], אָבער ער זאָגט דאָךְ נישט קיין כוונה, און קיין טעם, קיין פירוש, פאַרוואָס טאַקע [נאמר בו שני הצלות], 'וואָס' זענען די צוויי מָאָל.

ו

קושיא ג

במדרש: אילו היה יודע ראובן שהכתוב מעיד עליו לְמַעַן הַצִּיל אָתּוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל אָבִיו, היה מוליכו על כתיפו. והקשה היפה תואר וכי ראובן עשה כלום בשביל כבוד וכדומה, והלא עשה רק לשם שמום ולהצלת יוסף

ס'איז יודע דער מדרש, אין מגילת רות (רבה ה, ו) און נאָךְ אין פלעצער (ויקרא רבה לד, ט. וילקוט כאן רמז קמא), לְמַדךְ תורה דרך ארץ עד כמה צריך לעשות מַצּוֹת בלב שלם. אילו היה יודע ראובן שהכתוב מכתוב עליו לְמַעַן הַצִּיל אָתּוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל אָבִיו, על כתיפו היה מוליכו, העט ער אים ווען געטראָגן אויפן פלייצע.

ג) פרעגט דער יפה תואר (על ויקרא רבה שם, וכיפה ענף על רות רבה שם), חלילה וואָס הייסט עפעס? פרעגט ער אויף דעם מדרש, פרעגט ער די קשיא, - און דאָ אויך [בפרשת וישב, בילקוט שמעוני] שטייט אויך אין מדרש דאָס, - פרעגט ער אַ קשיא וואָס עפעס, ראובן האָט געטון פאַר כבוד? [ווייל] ער האָט געוואָלט מ'זאל אים אָנשרייבן, אָנשרייבן אין די תורה?

זָהָב שיש מין אחד בזהב הדומה לזה וזהו זהב פְּרִיָּם. מְלָאָה קְטַרְתָּ אֵף עַל פִּי שֶׁאִירַע לִשְׁבָּטִים שְׂבָא לִידֵהֶם מִכִּירַת יוֹסֵף, אַת סָבוֹר שֶׁלֹּא הָיָה בֶּא לִידֵם אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה אֲלֵא אִם כֵּן הָיוּ רְשָׁעִים בְּמַעֲשֶׂה אַחֲרִים, לֹא, אֲלֵא צְדִיקִים גְּמוּרִים הָיוּ וְלֹא בֶּא לִידֵם חָטָא מַעֲלוֹם אֲלֵא הוּא, הָדָא הוּא דְכָתִיב (מא, כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אָבֶל אֲשָׁמִים אָנַחְנוּ וְגו' שֶׁהָיוּ מִפְּשָׁעִים בְּעַצְמָם לְמָה אִירַע לָהֶם תְּפִיסַת מִצְרִים וְלֹא מִצְאוּ אֲלֵא זֶה בְּלִבְדּוֹ, וּמִתּוֹךְ גְּנוּתָם סִיפָּה הַכְּתוּב שְׂבָחָם, שֶׁלֹּא הָיָה בִידֵם עוֹן אֲלֵא זֶה בְּלִבְדּוֹ, וּלְפִי שְׂמִכִּירַת יוֹסֵף וְכוּת הָיָה לוֹ, שֶׁהָיָה גְרָמָה לוֹ לְמַלּוֹךְ, וְכוּת הָיָה לֵאחִיו וְלִכָּל בֵּית אָבִיו שֶׁכָּלֵם בְּחֵם בִּשְׁנֵי רַעְבוֹן, לִכְךָ נִמְכַּר עַל יָדָם שֶׁמִּגְלָלִין זְכוּת עַל יָדֵי זְכָא, הוּי מְלָאָה קְטַרְתָּ.

² וכמו שפירש רש"י: לְמַעַן הַצִּיל אָתּוֹ. רוח הקודש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם וכו'.

ראובן האָט דאָך אַוודאי געטון [לשם שמים, שהיה צדיק גדול] דער עלטסטער פון די י"ב שְׁבִטֵי קָהָ. [וכי' ווען ער העט געוואוסט אַז מ'האָט אים אָנגעשריבן העט ער גיווען געטון [מער] ?

הקדמה לְקוּשִׁיא ד

במדרש שאמר הקב"ה לראובן, דבוכות שהציל את יוסף להשיבו אל אביו, יזכה בן בנו להחזיר את ישראל בתשובה לאביהם שבשמים, והכוונה על "בְּאֶרְה" או על בנו "הוֹשֵׁעַ הַנְּבִיא" שהיו משבט ראובן

דער מדרש אין ילקוט, ילקוט שמעוני אין הושע (רמז תקטז), זאָגט ער, הקב"ה האָט געזאָגט [לראובן], דו האָסט מציל געווען יוסף'ן כדי ער זאל צוריקקומען צום פאָטער, חייך שכן בנך משיב את לְבָן של ישראל, את ישראל לאביהם שבשמים. - ס'איז דאָ זעט אויס צוויי נוסחאות.

דאָ [בהושע] אין ילקוט' שטייט [הה"ד (הושע א, א) דָּבָר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֶרִי, וכתוב] בְּאֶרְה [בנו אֲשֶׁר הִגְלָה וגו'] הוא נָשִׂיא לְרֹאוּבֵנִי¹, ווייל ער האָט צוריק געברענגט די עשרת שבטים, ער איז געבליבן בגולה און ער האָט צוריק געברענגט די עשרת השבטים.

[און] אויף אַן אַנדערן פּלאַץ² שטייט עס אויף [דעם פסוק] שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ (הושע יד, ב), [כי בן בנו] ער האָט משיב געווען לְבָן של ישראל לאביהם שבשמים, הוֹשֵׁעַ הַנְּבִיא. -

[על כל פנים ראובן] ער וועט האָבן שׂכָר, ווייל ער האָט געזאָגט לְמַעַן הֲצִיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהָשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו, אַז פֶּאֶרְדַּעַם וועט ער זוכה זיין אַז בן בנו [הוֹשֵׁעַ] וועט משיב זיין אידן, וועט משיב זיין ישראל לאביהם שבשמים.

ח

ובגמרא איתא באופן אחר קצת, דבוכות שעסק ראובן בהצלה, על כן זכה להנמנת בהצלה תחילה, במה שהופרש ע"י מקלט בנחלת ראובן תחילה

[אָבער] אין די גמרא אין מסכת מלקות' שטייט עפעס אַנדערש³, [אַז] הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט פֶּאֶר רֹאוּבֵן, אתה פתחת "בהצלה" [תחלה, לכן תזכה להנמנת בהצלה תחילה. ובבראשית רבה⁴ איתא עוד] חייך שאין מתחילין בהצלה, אלא בתחומך

¹ בילקוט שמעוני הושע (רמז תקטז): זה שאמר הכתוב (משלי יח, כ) מִפְּרִי פִי אִישׁ תִּשְׁבַּע בְּטוֹ, זה ראובן, וְיִשָּׁב רֹאוּבֵן אֶל הַבּוֹר (זו, ט). אמר לו הקב"ה, אתה בקשת למחזרה ברא חביא לאביו, חייך שכן בנך מחזיר את ישראל לאביהם שבשמים, ואיזה זה הוֹשֵׁעַ, הה"ד (הושע א, א) דָּבָר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֶרִי, וכתוב (דברי הימים א' ה, ו) בְּאֶרְה בֶּנוֹ וגו' [הוא נָשִׂיא לְרֹאוּבֵנִי], למה נקרא שמו בְּאֶרְה שהיה בארה של תורה. ולמה מת בְּאֶרְה בגולה, בשביל שיחזרו עשרת השבטים בזכותו.

[ויש לצייץ דיש נבואה של שני פסוקים מְבִאָה הַנְּבִיא לעשרת השבטים, ומאחר שלא היה בהם כדי ספר, נטפלו בספר ישעיה (ח, יט-כ) - והם הפסוקים שאומרים בשעה שעושים סעודת "בארי הנביא" כמובא בליקוטי תורה והש"ס מהרי"א (אמור קד:) בשם הבעש"ט דק'.

² בְּאֶרְה היינו בְּאֶרִי אביו של הוֹשֵׁעַ, כמבואר בויקרא רבה (ו, ו). [יפה תואר, בראשית רבה פד, יט].

³ בבראשית רבה (פד, יט), ובילקוט שמעוני בפרשת (רמז קמב): וְיִשָּׁב רֹאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וכו'. אמר לו הקב"ה, מעולם לא חָטָא אדם לִפְנֵי וְעָשָׂה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה, ואיזה זה הושע שנאמר שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ.

⁴ בגמרא מכות (י:): אמר ר' תנחום בר חנילאי, מפני מה זכה ראובן להנמנת בהצלה תחלה, מפני שהוא פָּתַח בהצלה תחלה, שנאמר וְיִשְׁמַע רֹאוּבֵן [וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם] וגו'.

⁵ דשם לא נזכר הטעם משום שפָּתַח ראובן "בתשובה" תחלה, רק משום שפָּתַח "בהצלה" תחילה.

⁶ וכמו שרבינו מזכירו להלן באות יא באות כד, עיי"ש.

מפרישין ערי מקלט תחלה. הייבט מען אָן [במינוי ערים לערי מקלט] [ואתחנן ד, מג] אַתּ בָּצָר בַּמִּדְבָּר בְּאַרְץ הַמִּישֹׁר לְרֹאשׁוֹנֵי, דאָס ערשטע וועט מען מאַכן דאָרטן [בנחלת ראובן].

ט

קושיא ד

קושיא יפה תואר ומחרש"א: וכי רק בשביל הצלה תחילה נמנה ראובן תחילה בערי מקלט, והלא בלא"ה הוא הבכור (ד) פרעגט דער יפה תואר (ב"ר שם), און ווען נישט 'דאָס' [מה שראובן פתח בהצלה תחילה, לא היו נמנה עיר מקלט של ראובן תחילה]?

[והלא] ראובן איז געווען דער עלטסטער, ער איז געווען דער בכור, העט מען [אזוי] אויך געדארפט אָנהייבן ביי ראובן'ן. וואָס עפעס איז עס אַ רבותא [מה שהתחילו בראובן], ווייל ער האָט אָנגעהויבן "הצלה", דורך דעם [נמנה בערי מקלט תחלה].

ער נייט זיך שטאַרק [שמדחיק עצמו לתוך] ווייל דער לימוד איז דאָך אַזוי פונעם פסוק, פאַרוואָס האָט דען משה רבינו געטון פריער [להפריש ערי מקלט], ס'האָט דאָך נאָכנישט קולט געווען [בימיו, עד שבאו לארץ. אלא דזה היה כדי להפריש בשל ראובן תחילה]. [נאָר] דער מדרש זאָגט (דברים רב ב, כו. וכן בגמרא מכות שם) [טעם אחר לזה], ווייל מצוה [שבאה לידי אקיימנה], ער האָט נישט געוואָלט עובר זיין [מן העולם בלא הפרשת ערי מקלט]^א, ער האָט נישט געוואָלט פאַרלירן די מצוה.

[ואם כן אכתי לא סגי לן בתירוצי היפה תואר, שהרי יש לנו טעם מספיק למה משה הפריש הָעָרִים בימיו]^ב.

יא

נאָר דער מהרש"א שטעלט זיך [אויך] דערויף 'אויפן אָרט' [על הגמרא דמכות], - איך זע דאָך דאָס אין די גמרא, דער מאמר שטייט אין מדרש [בכראשית רבה], און אין די גמרא אין מלקות^ג, - פרעגט ער אויך די קשיא [הנ"ל שביפה תואר, דהא גם בלאו הכי ראובן יש לו לימנות תחילה, מפני שהוא הבכור]^ד.

וז"ל הבראשית רבה (פד, טו): אמר לו הקב"ה אתה פתחת תחלה בהצלת נפשות, חייך שאין מפרישין ערי מקלט תחלה "אלא בתחומך", הדא הוא דכתיב [ואתחנן ד, מג] אַתּ בָּצָר בַּמִּדְבָּר [בְּאַרְץ הַמִּישֹׁר לְרֹאשׁוֹנֵי].

'ביפה תואר שם כתב, דהיות שאותן שלש ערים עדיין לא קלטו [עד שבאו לארץ], א"כ מה בצע בהפרשתם עתה ע"י משה, לזה אמר שהסיבה בזה כדי לפתוח בהצלה בראובן, דאילו המתין עד שאפשר להבדיל כולם יחד, אולי יפתחו ביהודה שהוא מלך, או ביוסף שנתנה לו הבכורה. ולא סבירא ליה כטעמא דאמר התם (מכות י) אמר משה מצוה שבאה לידי אקיימנה.

^א וכלשון המדרש בדברים רבה שם: אמר משה אני עובר מן העולם ואיני מפריש להם ערי מקלט, מיד אָז יבְדִּיל מֶשֶׁה.

^ב ומה שכתב היפה תואר, דהמדרש חולק על טעם זה שבגמרא, זה דוחק לומר דפליגי. ובפרט דהמדרש עצמו בדברים רבה אמר כן כדברי הגמרא. [ובזה מוכן היטב למה הזכיר רבינו את המדרש דייקא]. - (ועיי' להלן אות יד בשם המדרש עוד טעם על מה שמשוה הפרישו בימיו, כדי שיהיה לו מצוה קבועה לדורות).

^ג ולכן מצינו קושיא זו הן במהרש"א על הגמרא, והן ביפה תואר על המדרש.

^ד במהרש"א שם: יש לדקדק מי הכריח אותם לתת טעם בזה, ולמה לא ימנה את בָּצָר שהיא מנחלת ראובן תחלה, גם שהוא היה הבכור. ונראה לפי המכוון שאמרו לעיל [בגמרא] דְּחִבְרוּן בִּיהוּדָה כנגד בָּצָר בַּמִּדְבָּר, שְׁכֶם כו', קשה לו דהכתוב בספר יהושע אינו מורה כן, שאמר (כ, ו) וַיִּקְדְּשׁוּ אֶת קִדְשׁ בְּגִלָּי בְּהָר נַפְתָּלִי וְאֶת שְׁכֶם בְּהָר אֶפְרַיִם וְאֶת קִרְיַת אַרְבֶּעַ הָיָא חִבְרוֹן בְּהָר יְהוּדָה, וּמַעֲבָר לְיֶרֶד [וְיִרְחוֹ מִזְרְחָה תַּנְחַן] אֶת בָּצָר בַּמִּדְבָּר בְּמִישֹׁר מִמֶּטֶה רְאֹבֶן וְאֶת רְאֵמֶת בְּגִלְעָד וגו', והשתא כיון דבצר וחברון היו מְכֻנָּים זה כנגד זה, כיון דבקרא קמא מנה חברון שהיה מחלק יהודה באחרונה באותן של יהושע, הוה ליה נמי לימנות בקרא דבתריה בָּצָר שהיה מְכֻנָּן לו באחרונה באותן של משה. וקאמר מפני שהוא פתח בהצלת יוסף תחלה, מנה אותו בהצלה דהכא גם כן תחלה, באותן של משה.

[און] דער מהרש"א זאָגט [לתרץ], ווייל די גמרא זאָגט דאָך (שם ט:) ס'איז געווען [מַכְנִיָּם] כְּשֶׁנֶּחֱדָשׁ גְּעוּוּעַן^{טו}, די דריי [ערי מקלט] וואָס זענען געווען אין עבר הירדן, און די דריי וואָס זענען געוועזן אין ארץ ישראל, זענען געוועזן [מַכְנִיָּם] כְּשֶׁנֶּחֱדָשׁ, זה כנגד זה. און חֲבֵרוֹן [שבארץ ישראל] זאָגט די גמרא איז [מַכְנִיָּם] אַקעגן בָּצָר [שבכער הירדן]. און חֲבֵרוֹן איז געווען [נמנה בקרא] דאָס לעצטע אין [נחלת] יהודה, דאָס דריטע. נו אַז דאָס איז געווען [מכוון נגד בצר], העט 'דאָס' [בצר] אויך גיווען געדאַרפט צו זיין דאָס דריטע, [ולמה נמנה בצר בפסוק תחילה]. איבערדעם איז עס נאָר פאַרדעם, ווייל ער [ראובן] האָט אָנגעהויבן [בהצלה]. [עד כאן דברי מהרש"א].

יב

[אמנם] לכאורה פאַרוואָס מוז דאָס זיין אַ הכרח, ווייל ס'איז זה כנגד זה? אָדער פאַרדעם ווייל 'דאָס' [חברון] איז געווען דאָס (ערשטע) [לעצטע] [צריך גם בצר לימנות באחרונה]? ס'איז דאָך גענוג אַז לויטן חשבון [ה'מקום] אין די שְׁנֵה זענען זיי געשטאַנען [זה כנגד זה]. [עכ"פ] מ'קאָן דן זיין דערין [על תירוץ]. נאָר 'אם קבלה הוא נקבל'.

יג

ישוב הקשויות

[נאָר] איך האָב געקלערט וואָס מ'קען פאַרענטפערן [קושית היפה תואר ומהרש"א], איך האָב געקלערט מ'קען זאָגן 'צוויי' בחינות, צו פאַרענטפערן מיט וואָס לכאורה האָט מען נישט געדאַרפט זוכן קיין [מעלת] "בְּכֹרָה" ווען ס'איז צו 'דעם' אַז מ'זאָל ביי אים שטעלן די ערי מקלט, [ולכן צריכין לטעם דפתח "בהצלה" תחילה].

יד

הקדמה לישוב קושיא ד (באופן ראשון)

במדרש: משה הפריש ערי מקלט בזמנו, אף שעדיין לא היו קולטות, בכדי שיהיה לו "מצוה הקבועה לדורות" [דבאופן אחד חשבתי לומר, על פי וואָס] איך האָב אַמאָל געזאָגט^{טו} [לפרש מה שבענין הפסוק] אַז יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים (ואתחנן שם, מא), זאָגט דער מדרש אויך אויף אַ פּלאַץ^{טז}, אַם אין לאדם מצוה קבועה לדורות, אַז מ'האָט נישט קיין מצוה קבועה לדורות, מה הנאה יש לו. איבערדעם האָט ער [משה רבינו] דאָ 'אַרְאָפּגעשטעלט' די שלש ערים, די שלש ערים האָט ער אַרְאָפּגעשטעלט, די ערי מקלט, [כדי שתהיה לו בזה מצוה קבועה לדורות].

^{טו} בגמרא שם: תנו רבנן שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען ומַכְנִיָּתוּ הִיוּ "כמין שתי שורות שבכרם", חֲבֵרוֹן ביהודה כנגד בָּצָר במדבר, שְׁכֶם בהר אפרים כנגד רְמוֹת בגלעד, קָדֵשׁ בְּהַר נַפְתָּלִי כנגד גִּלְעָד בְּבֶשֶׁן וכו'.

^{טז} באסיפה כללית א' עקב תש"י (נרפס בחידו"ת למסיכות ח"ב עמוד רכו). וע"ע במסיבה מוצ"ש ויצא תש"כ (נרפס שם בהשטות לח"א עמוד תעט-תפא).

^{יז} בויקרא רבה (כב, ב): אֵהָב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבֹּעַ כֶּסֶף (קהלת ה, ט), אוהב מצות לא ישבע מצות, ואֵהָב בְּהֶמוֹן וגו' (שם), שכל מי שְׁהוּמָה וּמְהֻמָּה אַחֵר הַמְצוֹת, ומצוה קבועה לדורות אין לו, מה הנאה יש לו. תדע לך שהוא כן, שהרי משה כמה מצות וצדקות עשה, וכמה מעשים טובים היה בידו, ויש לו מצוה קבועה לדורות, הדא הוא דכתיב אַז יִבְדִּיל מֹשֶׁה.

טו

וקשה הלא משה הנחיל לנו כל המצוות וכל התורה כולה, וכי היה חסר לו "מצוה הקבועה לדורות"

איז די קשיא, משה רבינו האָט דען נישט געהאַט קיין אַנדערע מצוה קבועה לדורות?

[והלא] ער האָט אַראָפּגעברענגט די גאַנצע תורה הקדושה, אונז האָב מיר [התורה וכל המצוות רק ממה שהנחיל לנו משה], עפעס אַנדערש האָט מען דאָך נישט, נאָר פון משה רבינו'ן, כל התורה כולה, פון וועמען דען האָט מען? פונקט דאָרט? פונקט ווען ער האָט געמאַכט ערי מקלט, דריי שטעט פאַר רוצחים, [בוה מצא מצוה קבועה לדורות]? [והלא] דאָס האָט ער דאָך נישט געמאַכט פאַרן כלל ישראל [כולו, רק להרוצחים בשוגג].

טז

אמנם מצינו בגמרא דאף הרוצחים בשוגג שגולין לעיר מקלט, נקראים "רשעים"

נאָר די גמרא זאָגט דאָך^י, די גמרא זאָגט דאָך אויף די גולים [לערי מקלט], מְרַשְׁעִים יֵצֵא רָשָׁע, [שעל זה אמר הכתוב] כְּאִשֹּׁר יֵאמָר מִשָּׁל הַקְדָּמִי מְרַשְׁעִים יֵצֵא רָשָׁע [שמואל א' כד, יג], [ונמצא] די גמרא רופט עס אָן "רשעים". אַז ס'האָט זיך דאָס געטראָפֿן, מ'האָט גע'הָרָק'עט יענעם [אפילו] בשוגג, [על דרך] הקב"ה מזמנן לפונדק אחד, רופט ער עס אָן "רשעים".

יז

ומשה רבינו ראה דבכדי שיהיה קיום נצחי לכל התורה שהנחיל לישראל, יש צורך להבדיל את הרשעים מביניהם למקום נפרד, ועל כן התעסק בהפרשת ערי מקלט לרשעים

נו, משה רבינו האָט איבערגעלאָזט אַ תורה הקדושה, האָט ער געוואָלט ס'זאָל זיין אַ נצחיות, [שהתורה כולה תתקיים ביד ישראל לדורות].

נו וויאָזוי קען זיין אַ נצחיות? [איז נאָר] אַז מ'איז נישט אויסגעמישט מיט די "רשעים", וועט זיך דאָס דערהאַלטן! אַז נישט האָלט עס נישט אויס, [שאין לה קיום]. איבערדעם האָט ער געמוזט אָנגרייטן שטעט - ערי מקלט - פאַר די "רשעים", אַז די רשעים זאָלן גיין "אהין", [און] ממילא וועט די תורה הקדושה גאָר האָבן אַ קיום.

יח

ונמצא "דמצוה הקבועה לדורות", הכוונה באמת על כל התורה כולה, שע"י הפרשת ערי מקלט יהיה לה קביעות לדורות [ונמצא כי] די מצוה קבועה לדורות מיינט מען טאָקע די [גאַנצע] תורה הקדושה, נאָר אַז ס'זאָל זיין "קבועה לדורות" [קיום כל התורה], האָט ער געמוזט אָנגרייטן אַן אַנדערן פלאַץ [להרשעים, ולזה] אַז יבְדִּיל מִשָּׁה שְׁלֹשׁ עָרִים, ער זאָל אָנגרייטן אַ פלאַץ [וואו] זיי זאָלן אַהין גיין.

יט

ישוב קושיא ד (באופן ראשון)

כיון שערי מקלט הוא מקום המובדל להורגי נפשות שנקראים "רשעים", אין כבוד לראובן למנותו תחלה בזה מחמת הבכורה לפי זה, ראובני'ען [ווייל] ער איז געווען אַ בכור, איז אים געקומען דאָס ערשטע.

^י בגמרא מכות (י, והובא ברש"י משפטים): ר"ש בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא, ואִשֹּׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹקִים אָנָּה לִיְדוּ וְגו' (משפטים כא, יג), כְּאִשֹּׁר יֵאמָר מִשָּׁל הַקְדָּמִי מְרַשְׁעִים יֵצֵא רָשָׁע (שמואל א' כד, יג). במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, לזה אין עדים ולזה אין עדים, הקב"ה מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו, זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה. [ועיין במהרש"א (שם ד"ה טוב) הטעם שנקראו השוגגים חטאים].

אָבער דאָס ערשטע קומט דאָך [להבכור, נאָר] בייַן אַ "כיבוד", אָבער אַז נישט [כשאנו ענין של 'כיבוד'], איז דאָך [אדרבה] אחרון אחרון חביב, [כמו שמצינו]^ט מ'האָט אים [ראובן] געשטעלט שפעטער זיך צו באַגעגענען מיט עֶשָׂוֹן.
[ואם כן הכא נמי אצל הבדלת ערי מקלט "לרשעים" הורגי נפשות], 'דעם כיבוד' מ'זאָל אים געבן, אַז מ'זאָל אַהיין שיקן די "רשעים" אין 'זיינ' גבול, אין זיינ תחום אַריין, איז נישט אַזאַ 'יחוס' צו זוכן די [מעלת] "בְּכוֹרָה".
איבערדעם לכאורה מצד דעם וואָס ער איז געווען אַ בְּכוֹר, האָט מען אים נאָכנישט געדאַרפט אָנהענגען 'דעם כיבוד', מ'זאָל צו אים שיקן די [רוצחים], צו אים שיקן די רשעים [זאָלן] מוזן זיין אין 'זיינ' תחום.

ב

אבל ממעם שעסק ראובן בהצלת יוסף, שפיר יש טעם למנותו תחלה, כדיבאר עוד להלן. וגם עתה נימא טעם בזה איך וועל שוין ווייטער (באות סד) זאָגן פאַרוואָס יאָ, פאַרוואָס דער זכות פון "הצלת יוסף" [הוי שפיר טעם לזה], איך וועל שמועסן [דערפון] ווייטער [לדרכינו, בישוב הקושיות בפרשתן].
[נאָר] פשוט קען מען זאָגן קודם שוין, קודם פאַר אַן אַנדער בחינה [לתת טעם למה מחמת שפתח בהצלה תחילה, לכן נמנה עיר של ראובן תחילה, אף שלכאורה אין זה 'כיבוד'].

כא

הוא על פי המדרש הנ"ל, כי ע"י שהציל את יוסף להשיבו אל אביו, זכה בן בנו להשיב את ישראל לאביהם שבשמים. ונמצא כי בזה זכה שבט ראובן לכח זה להחזיר את אחרים בתשובה, וע"כ נמנה תחלה לשלוח לשם את הרשעים, כדי שישפיע עליהם להחזירם למוטב כשהם אצלו 'בנוהל' [דהנה] דער מדרש דאָרט (כנזכר באות ז) זאָגט דאָך דאָ, לְמַעַן הִצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם לְהָשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו, ער האָט מיט דער הצלה וואָס ער האָט צוגעברענגט יוסף'ן ער זאָל קאָנען צוריקגיין פאַר'ן פאָטער, האָט ער [ראובן] באַקומען אַ כח, [בתורת] שכר, אַז ער קאָן צוריקברענגען נפשות ישראל לאביהם שבשמים.
די גמרא זאָגט^ב, כל תפילה שאין בה מפורשעי ישראל אינה תפילה, שטייט אין די ראשונים דאָרטן^{כא}, - און דאָכט זיך מיר אין אר"י הקדוש, - אַז מ'מיינט, אַז [אויב]

^ט דכתיב (וישלח לג, א-ב): וַיִּשְׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וַהֲנֵה עֶשָׂו בָּא וְגו', וַיַּחֲזֵק אֶת הַיְלָדִים עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׂפֹחֹת. וַיִּשֶׂם אֶת הַשְּׂפֹחֹת וְאֶת לְוִיָּהּ רִאשֹׁנָה, וְאֶת לֵאָה וְלִדְיָהּ אַחֲרָיִים, וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִים. ופירש"י: וְאֶת לֵאָה וְלִדְיָהּ אַחֲרָיִים. אחרון אחרון חביב. [ומקורו בבראשית רבה עח, ח].

^ב בגמרא כריתות (ו, א): א"ר חנא בר בונא א"ר שמעון חסידא, כל תענית שאין בה מפורשעי ישראל אינה תענית, שהרי חֲלָבָנָה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטרת. אביי אמר מהכא, וְאֶגְדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה (עמוס ט, ו). [ומה שאמר רבינו זה על ענין "תפילה", נראה דהוא על פי דברי רש"י שמשוה בזה תפילה לתענית, שכתב בפרשת כי תשא (ל, ד): וְחִלְבָנָה. בושם שריחו רע וכו' ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגדות "תעניותינו ותפלותינו" את פורשעי ישראל שיהיו נמנין עמנו].

^{כא} בפירוש רבינו גרשום שם (בגליון הגמרא בש"ס ווילנא, דף ח:): [כל תענית] שאין מפורשעי ישראל. שחזרין בתשובה ומתעניין, אינה תענית.

וברבינו בחיי פרשת כי תשא (ל, ד): וְחֲלָבָנָה ריחה רע, ואף על פי כן הכניסה הכתוב בכלל הַבְּשָׂמִים החשובים, ובא לרמוז שאין לנו להקל ברשעים פורשעי ישראל שלא יהיו בכלל תעניותינו ותפלותינו, וכמו שאמרו חז"ל כל אגודה שאין בה מפורשעי ישראל אינה אגודה, וביאור זה, כי שם שְׂמִים מתעלה ומתקדש בשעה שהרשעים חוזרים בתשובה ונמנין בכלל הצדיקים, שאם לא כן הצדיקים נתפשים עליהם מפני הערכות שהרי כל ישראל ערבים זה לזה.

ס'איז נישט אזא תפילה אז מ'זאל קאנען 'איינ פושע ישראל' זאל [מען] כאַטש מחזיר בתשובה זיין, דעמאלטס איז עס אינה תפילה. דאָס דארף האָבן אַ כח [להחזיר גם הפושעי ישראל לתשובה].

נו אויפאמאָל האָט ער [ראובן] באַקומען דעם כח פון יוסף'ן, פון דער הצלה האָט ער באַקומען אַ כח מחזיר צו זיין ישראל לאביהם שבשמים, איבערדעם האָט מען אים געקאָנט אַהין שיקן "די" [חברה], ווייל ער מיט זיין כח האָט ער זיי נאָכדעם [מחזיר געווען], זיי האָבן תשובה געטון די וואָס זענען געווען 'בגוֹלָה' ^{כב}.

כב

איבערדעם זאָגט ער דאָ אַט, חַיִּיף ווייל דו האָסט עוסק געוועזן בהצלה פון יוסף הצדיק, איבערדעם וועט זיין די הצלה בַּתְּחוּמָּךְ. וואָרן כאַטשיג דאָס איז נישט אזאַ כיבוד [מצד] ווייל ער איז אַ 'בכור', נאָר פאַרדעם ווייל ס'קאָן פון אים אַרויסקומען 'דער כח' [אז] ער זאָל זיי מְקַרֵּב זיין לאביהם שבשמים, דורכדעם איז עס [ההצלה בתחומך. וגם ע"ז הוא כבוד גדול לראובן, כי לו ניתן הכח להחזיר פושעי ישראל בתשובה].

כג

הקדמה לישוב קושיא ד (באופן שני)

(עד אחר אות סב)

[ובאופן שני] קען זיין, איך האָב געקלערט אָבער [אז] מ'קען זאָגן נאָך אַ בחינה [בישוב קושית היפה תואר ומהרש"א].

כד

[קושיא ה]

בגמרא אמרו רק דראובן נמנה 'תחילה' לערי מקלט, אבל היו שם עוד ערי מקלט. אבל במדרש אמרו הלשון שאין מפרשין ערי מקלט "אלא" בתחום ראובן. וזה קשה מאוד, כי הלא היו עוד ה' ערי מקלט בנחלת שאר שבטים, ברוחק מנחלת ראובן [ונקדים ליישב מה שקשה עוד בדברי המדרש], מילא די גמרא זאָגט דאָ [במסכת מלקות] - און דאָ אין מדרש, - ס'שטייט, די גמרא זאָגט אז ס'איז [השכר לראובן] ווייל ער איז געווען דער 'ערשטער' צווישן די דריי שטעט, [אבל לעולם לא היה ראובן יחיד בדבר, אלא עירו הופרש תחילה]. אָבער דאָ איז דאָ אין מדרש רבה ^{כז} שטייט דאָס לשון "אלא", [שאין מפרשין ערי מקלט] אלא בתחומך, [ומשמע דרך בערי ראובן הופרש].

אַ חידוש, מ'איז נישט מַעִיר דערויף. ס'איז דאָך גאַרנישט די [זעלבע] מימרא [שבגמרא, דשם אמרו רק] ער איז געווען דער 'ערשטער', אַת בְּצֹר בַּמִּדְבָּר, אָבער [מה] שאמרו במדרש "אלא" בתחומך [זה קשה מאוד, שהרי] ס'קען דאָך נישט זיין, מ'האָט דאָך נישט געגעבן 'אים' מער ווי אַן אַנדערן, איין שטאָט [בלבד, היה בנחלת ראובן לעיר מקלט, אבל] די איבעריגע [ערי מקלט] זענען געווען ערגעץ אַנדערש.

[שהרי] ס'איז דאָך געווען 'אינדערמיט' געווען [מחולק בשוה במשולש, כדכתיב] "וְשִׁלְשֶׁת", וְשִׁלְשֶׁת אֶת גְּבוּל אֶרְצָךְ ^{כז} (דברים יט, ג), [וגם אותן עיירות שבעבר הירדן היו מחולקים במשולש, וכמו שאמרן] וּכְנָגְדָן בארץ ישראל (מכות ט:), [דהשלש שבעבר הירדן היו

^{כב} עיין במדרש תהילים (מומזר כה): טוב וְיִשָּׁר ה', על כן שהוא מוֹרָה חֲסָאִים בְּדָךְ, שיעשו תשובה. דבר אחר, למה טוב, שהוא ישר. ולמה ישר, שהוא טוב. שהוא מורה דרך לשיבים, שנתן לרצחנים ערי מקלט.

^{כז} בפרשתן (פד, ט). הובא לשונם לעיל בהערה ט.

^{כז} ופירש"י: וְשִׁלְשֶׁת אֶת גְּבוּל אֶרְצָךְ, שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כשיעור מהלך שיש ממנה עד השניה וכן משניה לשלישית וכן מן השלישית עד הגבול השני של ארץ ישראל (ומקורו במכות ט:).

מכוונים נגד השלש שבארץ ישראל. ואם כן שאר ערי מקלט היה כולם במרוחק מנחלת ראובן, כי לא היו הערים סמוכים זה לזה].

כה

[קושיא ו]

מבואר בפסוק דלעתיד לבא יש מצוה להוסיף עוד שלש ערי מקלט, מלבד השש ערי מקלט. ועל זה קשה למה יצטרכו לעתיד לזה כלל, והלא לעתיד לא יהיו עוד רוצחים ורשעים בעולם.

דא איז דא נאך אן ענין, ביי די ערי מקלט, [מה שצריך ביאור].

[דהנה] אין פסוק שטייט (דברים שם, ט-ט), אז דו וועסט זוכה זיין אים ירחיב ה' אלקיך את גבולך, אז דו וועסט ירשענען [ונתן לך את] כל הארץ [אשר דבר לתת לאבותיך, כי תשמר את כל המצוה הזאת לעשותה אשר אנכי מצוך היום לאהבה את ה' אלקיך וללכת בדרךיו כל הימים], ויספת לך עוד שלש ערים [על השלש האלה].

פרעגן זיי די קשיא, [דלכאורה הלא] ווען וועט דאס זיין [מה שנאמר ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך], דאס וועט דאך זיין "לעתיד", נאך ביאת המשיח^{כב}.

און נאך ביאת המשיח [איז דאך] לא ישא גוי אל גוי חרב (ישעי' ב, ד), דעמאלטס וועט נישט זיין קיין רשעים אויף דער וועלט. וועט דען זיין רוצחים דעמאלטס? ס'וועט דאך נישט זיין. [ואם כן] וואס ברויך מען אויף דעמאלטס ערי מקלט.

כו

תירוצי השל"ה הקדוש - על קושיא ו

בשל"ה הקדוש מתיר: דמה שלא יהיו עוד רוצחים ורשעים, זה לא יהיה 'תיכף' בביאת המשיח, רק אחר כך. וערי מקלט יצטרכו 'סמוך' לביאתו

דער של"ה הקדוש שמועסט דערפון. זאגט ער^{כז} [ליישב, כי מה שנאמר לא ישא גוי אל גוי חרב] דאס וועט זיין הערשט שפעטער, נישט תיכף.

כז

תירוצי האר"י הקדוש - על קושיא ו

האר"י הקדוש מתיר: דהפסוק קאי באם יהיה הגאולה בזמן "אחישנא". דמכיון שיש נפשות שהם בבחינת נשמת "הכל" אשר תיקונם הוא דוקא ע"י שיהרגו רח"ל, על כן גם לעתיד אף שלא יהיה עוד הורגים "במוד", אבל "בשוגג" יומין הקב"ה לאותן הנפשות שיהרגו עבור תיקונם. אבל אין הכי נמי, באם יהיה הגאולה "בעתה" או לא שייך כל זה, כי אז כבר יתקנו כל אותן הנפשות במשך ימי אורך הגלות

[נאך] דער אמת איז, דער ענין שטייט שוין [בכתבי האר"י].

דער אר"י הקדוש שטעלט זיך דערויף, אין ספר המצות^{כז} און אין די ליקוטים^{כח}, פרעגט ער די קשיא, לעתיד וועט זיין [כולם צדיקים], וואס ברויך מען דעמאלטס ערי מקלט.

^{כב} וכמו שכתב רש"י שם: ואם ירחיב. כאשר נשבע, לתת לך ארץ קיני וקנזי וקדמוני (שהם עמון ומואב ואדום). ויספת לך עוד שלש. הרי תשע. ג' שבעבר הירדן, וג' שבארץ כנען, וג' לעתיד לבא.

^{כז} בשל"ה הקדוש (תולדות אדם, בית דור) כתב בתוך הדברים וז"ל: ובזה יתורץ קושיא שהיתה קשה לי מ"מי, בפרשת שופטים כתיב ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך וגו' ויספת לך עוד שלש ערים. פירש"י הרי תשע, שלש בעבר הירדן ושלש בארץ כנען ושלש לעתיד לבוא. ותמיהה, כי בבוא השלימות הזה בודאי לא יקרה שום רע, כי הרע יכלה מהעולם ולא יהיה רק טוב בהחלט וכו'. על כן נראה שכל ההצלחות הגדולות לא יהיו תיכף בביאת הגאולה, רק בהמשך זמן, שתתרחבה הדעה בישראל ויבואו למעלת כנתנות אור באל"ף, אז תתבטל הקליפה מכל וכל וכו', ואז לא יצטרכו לערי מקלט.

א פלא, זאָגט דער אר"י הקדוש, [דיבאור הענין הוא, ווייל] ס'איז דאָ נשמות, זיי זענען בחינת הבל, ס'איז דאָ נשמות וואָס, וואָס זיי מוזן נהרג ווערן.
 זאָגט ער, אַז ס'וועט זיין [די גאולה] בַּעֲתָהּ, וועט דאָס אלעס אָפּגעטון ווערן אין די [משך ימי] אריכות הגלות. טאָמער וועט אָבער זיין אַחִישָׁנָה, וועט דעך דאָס נישט זיין [בתוך משך ימי הגלות], וועט דאָס מוזן געשען נאָך ביאת המשיח.
 [און] דעמאָלטס וועט דאָך נישט זיין קיין רשעים מ'זאָל 'במזיד' הִרְגֵנֶן, וועט מוזן געשען אַזעלכע "שגגות". ווייל 'די' נשמות וואָס זייער תיקון איז נאָר 'דאָס' [ליהרג ח"ו], מוז דאָך דאָס געטון ווערן. און ס'וועט זיין "שגגות", [וממילא] וועט מען דאַרפן האָבן אַסאך ערי מקלָט. - אַזוי זאָגט דער אר"י הקדוש.
 [וזה שאומר שם הכתוב] כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, און ס'וועט זיין "אַחִישָׁנָה", דעמאָלטס איז די מצוה פונעם פסוק, מ'זאָל נאָך מוסיף זיין [עוד שְׁלֹש עָרִים וגו'].

כח

ונמצא לדבריו דהפסוק קאי רק על בחינת "אחישנה" לבד

קומט אויס לויטן אר"י הקדוש'ס דיבורים, איז דעס וואָס מ'איז מוסיף [לעתיד] נאָך די שלש ערים, דאָס איז נאָר אַז ס'איז אַחִישָׁנָה. אָבער [אַז ס'איז] בַּעֲתָהּ, איז דאָך אלעס [כבר יהיה נעשה] בגולה, קומט אויס איז דער גאַנצער פסוק נישטאָ.

^{יב} בשער המצות פרשת שופטים: מצות ערי מקלט. כתיב ואם ירחיב ה' את גְּבֻלְךָ כו' שְׁלֹש עָרִים כו'. לכאורה קשה כי הרי כתיב לא יִשָּׂא גוי אֶל גוי חֶרֶב וגו', וכתיב לא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ וגו', וכתיב בלע המנות לַנֶּצֶחַ וגו', ואם כן איך ולמה נצטוונו לעתיד לבא להוסיף ג' ערי מקלט אחרות, כנראה שאז ירבו הרוצחים.
 אבל צריך שתדע כי כשחטא הֶבֶל נתחייב מיתה הוא וכל זרעיותיו כנוכר בוהר על פסוק אֵי הֶבֶל אָחִיךָ ובפסוק קול דְּמֵי אָחִיךָ צִעֲקִים אֵלֵי וגו', ולכן נהרג על ידי קין אחיו, ולא היה בהזדמן, כנודע בסוד וְהָאֱלֹקִים אָנָּה לִיְדוּ שִׁמְגֻלָּתָן חובה ע"י חייב, אבל הדבר מוכח וכמו שאמרו רז"ל (אבות ב. ו) על דאטפת אטפוך כו'. והטעם הוא כי הבל חטא במחשבה וכו', ולכן נתחייב מיתה הוא וכל זרעיותיו. וע"י הריגה זו יתעלה הבל בני שְׁעָרֵי בֵּינָה וכו'. ונחזור לענין ראשון כי אין זרעו של הבל נתקן אלא ע"י הריגה, וזהו סוד מה שאמרו רז"ל (אסתר רבה, בפתיחתא) קִין ראש לרוצחים וְהֶבֶל ראש לנרצחים, כי הם מוכרחים ליהרג וכל הנהרגים אז רובם הם מזרעו של הבל וכו'.

ונודע כי שני קצים לביאת המשיח, אם זכו אַחִישָׁנָה לא זכו בעתה, והנה אם הקץ הוא בעתה ודאי שיתקנו כל זרעו של הבל, אבל אם הקץ הוא אַחִישָׁנָה עדיין לא נתקן זרעו של הבל, והתיקון להם הוא זה שיהרגו אחר ביאת המשיח, אך לא במזיד, שהרי אז לא יִשָּׂא גוי אֶל גוי חֶרֶב וגו', אלא יהיה בשוגג, ועי"כ יתרבו הרוצחים בשוגג, ובפרט שצריך למהר תיקון וזרעיותיו במהירות גדול, ולכן צריך שלעתידי לבא תוסיף ג' ערי מקלט. וזה שאמר הכתוב וְאִם יִרְחִיב וגו' פי תִּשְׁמַר וגו', כלומר אם הרחבת את גבולך בביאת המשיח, יהיה ע"י זכות פי תִּשְׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה וגו', ועי"כ יקדם הקץ, אז מוכרח אתה להוסיף עוד שְׁלֹש עָרִים כו', למהר תיקון וזרעיותו של הבל. אבל דע לך כי לא יִשְׁפָּךְ דָּם נָקִי כו', ר"ל שלא יהיה במזיד רק בשוגג כנוכר, כי כתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ועיין בספר הגלגולים.

^{יב} בספר הליקוטים פרשת שופטים (סימן יט): וְאִם יִרְחִיב ה' אֶת גְּבֻלְךָ וכו', וְיִסְפָּף לָךְ עוד שְׁלֹש עָרִים על שְׁלֹש הָאֲלֵי. הנה קשה, כי אחר שיבא המשיח ראוי שלא יהיו רוצחים, כמ"ש לא יִשָּׂא גוי אֶל גוי חֶרֶב, ואיך אמר וְיִסְפָּף עוד שְׁלֹש עָרִים וכו'. אמנם דע כי כל זרעו של הבל נתחייב מיתה, ולכן הרגו קין להבל וכו'. והנה תיקון הבל הוא על ידי שיהרג הוא מתעלה בבינה בחמשים שערים וכו'. והנה יש שני קצים, וז"ש זכו אַחִישָׁנָה לא זכו בַּעֲתָהּ, והנה אם יבא הקץ בעתו, אז ודאי שנתקנו כל זרעיותיו, אך אם זכו ותקדים הקץ, עדיין לא נשלם תיקון הבל. וז"ש וְאִם יִרְחִיב ה' אֶת גְּבֻלְךָ וכו' פי תִּשְׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה וכו', כלומר אם יהיה מחמת זכות שיקדים, אז וְיִסְפָּף עוד שְׁלֹש עָרִים, כדי להשלים וזרעיותו של הבל, אך לא ימותו במזיד רק בשוגג, כי אז רוח הטומאה אעביר מן הארץ, אך יהרגו ע"י אונס בשוגג, ואז יתחייבו ההורגים גלות, ולכן צריך להוסיף עוד שלש ערים, כדי להשלים וזרעיותו במהירות גדול.

^{יב} היינו באומרו: פי תִּשְׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה הוּאָה לַעֲשֶׂתָהּ אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לֵאמֹר אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְלִלְכֹת בְּדַרְכֵי כָל הַיָּמִים.

כט

מה שקשה לתירוץ האר"י הקדוש

הלא גלוי וידוע לפני הקב"ה שלבסוף תהיה הגאולה "בעתה", כמו שרואין בעוה"ר שנתארך הגלות. ואם כן איך שייך לומר על מצוה בתורה, שלבסוף לא תתקיים כלל

דאָס איז אויך אַ 'חידוש' [לפרש כן, שהרי] ס'איז גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם [שלבסוף תהיה הגאולה "בעתה"], אַזוי ווי ס'איז דאָך בעונינו הרבים, קיין אַחישנָה האָט מען שוין נישט זוכה געווען.

ווען ס'זאָל 'יעדן טאָג' זיין [אפילו 'היינט'], איז עס אויך שוין בַּעֲתָהּ. כלו כל הקצין - זאָגט די גמרא (סנהדרין 11:ז) - ואין הדבר תלוי אלא בתשובה.

און דעם וואָס דער אר"י הקדוש האָט געזאָגט [בענין הנשמות שתיקונם כך] איז עס שוין גענוג געווען פון דעם אויכעט, פון דעם וואָס ס'איז ביי זיי אַ תיקון [באופן כזה], דעם וואָס דער אר"י הקדוש זאָגט אויף 'די' נשמות, דאָס האָט מען שוין [געזען גענוג], מ'האָט שוין יוצא געוועזן גענוג.

קומט אויס פאַלט אַוועק דאָס גאַנצע [ענין הפסוק], און די תורה הקדושה האָט נישט געשטעלט קיין דבר בטל.

ל

והגם שיש לתרץ, כי נכתבה המצוה "על תנאי", כמו שפירשו בגמרא על פרשת יבמות ונחלות

מ'קען זאָגן [לתרץ זאת לפי דרך האר"י, כי] אין הכי נמי [שלמעשה אינו נוגע, נאָר] ס'איז געשריבן על תנאי [כדי שלא להכריח הבחירה שיהיה יכול להיות בבחינת אַחישנָה. וכעין מה שאמר בגמרא עבודה זרה ה. על פרשת יבמות ונחלות דנאמרו על תנאי]'.^ל

לא

אבל מ"מ עדיין צריך לומר עוד כוונה בזה, דקשה לומר שכל הפרשה נאמרה לבסוף בחנם [ואין זה דומה לפרשת יבמות ונחלות, דלבסוף כשיש גזירת מיתה בעולם, שפיר נוהג מצותן]

אַבער [עדיין צריך טעם, דהלא] ס'איז דאָך גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם וויאזוי ס'וועט זיין דער אמת, נו אַז דער בורא כל עולמים האָט געזען אַז ס'וועט זיין בַּעֲתָהּ, ער האָט געזען דעם וועט אַלעס נישט פאַרקומען [לעתיד], ס'וועט גאָרנישט זיין [ענין זה של מִפֶּה נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה, אם כן] 'נאָך וואָס' האָט מען דאָס אַריינגעשטעלט אין די תורה הקדושה^{לא}, [אַ מצוה פון] וַיִּסְפֹּתָ לָךְ [עוד שְׁלֹש עָרִים], עפעס מוז דאָך זיין אין דעם, עפעס נאָך אַ בחינה.

לב

ודברי האר"י הק' הם ודאי אמת ויציב, שיש חילוק בזה בין אחישנה לבעתה.

אבל לפי פשוטו צריך שיהיה בפרשה זו עוד איזה מעם ותועלת גם לזמן של "בעתה"

ס'איז אַוודאי אמת וואָס דער אר"י הקדוש האָט געזאָגט אַז ס'איז אַ בחינה [התלוי באחישנה], אַז ס'איז אַ חילוק [בין בעתה לאחישנה], אין אַחישנָה וועט מען עס ברויכן האָבן פאַר דעם צוועק. [אַבער] עפעס מוז זיין דערינען, עפעס אַ תועלת, עפעס אַ טעם, אפילו ווען ס'איז בַּעֲתָהּ.

^ל עיין בחינה כזו באורך בדברי רבינו בס"ג שופטים תשי"ח (לשון קדשו קונטרס קיד, אות כז ובהערה כב), ועוד.

^{לא} ולא דמי לפרשת יבמות ונחלות, דשם נכתבו בתנאי אם 'יחטאו', והסוף היה שחטאו בעוה"ר וחזרה ענין מיתה בעולם. אבל כאן הוא להיפוך שהוא בתנאי אם 'לא יחטאו' והיה הגאולה בזמן אַחישנָה, והסוף שהוא בזמן בַּעֲתָהּ.

לג

הקדמה ל"שוב קושיא ו - לדרבינו

בביאור ענין ערי מקלט

(עד אחר אות נט)

בגמרא: עתיד הס"מ למעות בנ' דברים בעת הגאולה, שיגלה לבצרה במקום בצר, ויטעה שעיר מקלט הוא למזיד, וגם מלאך קלער איך אפשר אזוי.

[דהנה] די גמרא זאגט אין מלקות דף י"ב, שלש טעיות עתיד שר של רומי [לטעות], דער ס"מ וועט האבן דריי טעיות [לעתיד לבא].

איין טעות וועט ער האבן [יחשוב לו] בבצרה תקלוט כבצרה.

און ער וועט האבן א טעות מזיד פשווג [במקלט יעצר].

און נאכדעם מלאך באדם [בתוכה יצר].

[ווי] מ'זאגט דאס אין [זמר] "בבאו מאדום".

לד

ורש"י ישע"כ כתב דשתי טעיות עתיד למעות, וכבר עמד בזה המהרש"א דאולי היה לו גירסא אחרת בגמרא

א פלא, רש"י אויפן פסוק (ישע"כ סג, א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, זאגט רש"י "שתי" טעיות^ל, זאגט ער, ער וועט [מיינען] בצר איז בצרה, [ונשונג כמזיד].

דארט זאגט ער [ברש"י] אז ס'איז טאקע דא א שטאט [בצר], אין ערגעץ [במדבר] איז דא א שטאט בצר, את בצר במדבר, און 'דעס' איז טאקע [עיר אחרת שבארץ מואב ששמה] בצרה.

אזוי זאגט רש"י.

לה

נאָר [בגמרא מבואר עוד כין די טעיות וועלן זיין [סיין] מלאך כאדם, [און סיין] מזיד כשווג]. [ולא כברש"י שהזכיר רק מזיד כשווג].

ער דער מהרש"א ברענגט עס^ל [לדברי רש"י, שכתב רק "שתי" טעיות]. זאגט ער, אולי האָט ער געהאַט אַזאַ גירסא ביי אונז [במסכת מכות] אין די גמרא [שנאמר "שתי" טעיות, דלפנינו] אין די גמרא שטייט "דריי" טעיות, ער וועט זיך טועה זיין אין בצר כבצרה, [ובמזיד כשווג, ובמלאך כאדם].

^{לב} בגמרא מכות (יב): אמר ריש לקיש, שלש טעיות עתיד שרו של רומי לטעות, דכתיב (ישע"כ סג, א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, טועה שאינה קולטת אלא בצר והוא גולה לבצרה, טועה שאינה קולטת אלא שונג והוא מזיד היה, טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך. - ופירש"י: שרו של רומי. סמא"ל, שיברח לבצרה. שבתחלה יפרע ממנו כשיגיע הקץ להחבר, כדכתיב (ישע"כ כד, כא) יפקד ה' על צבא המרום במרום, ואחר כך (שם) על מלכי האדמה על האדמה. חמוץ בגדים. מדמו של סמא"ל, ואף על פי שאין המלאכים בשר ודם, כתב בו הכתוב כעין הריגת האדם, לשבר את האזן מה שהיא יכולה לשמע.

^{לז} ז"ל רש"י: "שתי" טעיות עתיד שר של שעיר לטעות, כסבור הוא שבצרה היא בצר במדבר שהיתה עיר מקלט, וטועה משום שאין קולטת אלא שונג והוא הרג את ישראל מזיד. ועוד יש מדרש אגדה, על שהספיקה בצרה מלך לאדם במות מלכה הראשון, וימלך תחתיו יוכב בן זרח מבצרה (וישלה לו, לג), ובצרה ממובא היא, כענין שנאמר (ירמ' מה, כד) על קריות ועל בצרה [ועל כל ערי ארץ מואב וגו'].

^{לח} במהרש"א בחידושי אגדות (מכות שם, ד"ה ג' טעיות): ובפירוש רש"י בספר ישעיה, אמרו רבותינו ב' טעיות כו', שבצרה הוא בצר וכו', וטועה שאין קולטת אלא שונג והוא מזיד הרג כו', עכ"ל. ואפשר דכך היה גרסתו בשמעתין, ומשום דהך טעותא שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך, הוא בעצמו האי טעותא דשווג ומזיד, דמלאך מזיד הוא ולא שייך ביה שונג.

ויש לקיים כל ספרים שלנו, דחשב נמי טעותא דאדם והוא מלאך, וה"ק שאינה קולטת אלא אדם שניצל שם מפני גואל הדם, ולא מלאך שהרג ישראל, והרי גואל הדם שלהם הוא הקב"ה כדאמרין במדרשות (ילקוט שמעוני, שלח רמז תשמ), ואין מקום קולט להציל ממנו, כי מלא כל הארץ כבודו, וק"ל.

לו

[קושיא ז]

ויש להבין מאיזה טעם וסברא יטעה לילך לעיר בצרה דייקא

נאָר די קשיא איז לכאורה, [דעס וואָס] ער וועט האָבן אַ טעות בַּבְּצָרָה תְּקַלּוּט בַּבְּצָר, קודם פשוט פון וואָנעט נעמט זיך דער טעות [שיטעה לילך לעיר בַּבְּצָר דייקא].

לז

[קושיא ח]

ובפרט דמשמע שידע כי בצר גם כן קולטת, רק שיטעה להוסיף גם בצרה שבארץ מואב

[ובפרט דהנה] ס'זעט אויס ער וועט נישט האָבן אַ טעות [אז] 'אַנשטאַטס' בַּבְּצָר [איז] בַּבְּצָרָה, נאָר ער וועט קלערן בַּבְּצָרָה "אויך", און די תורה הקדושה זאָגט (מסעי לה, יג) "שש" עָרֵי מְקָלָט, מוז דאָך עס האָבן אַ שטיקל תירוץ [באיזה סברא יטעה לחשוב שיש ז' ערים].

[דהנה] בַּבְּצָרָה איז אַ שטאַט אין מואב, אַזוי שטייט דאָרט דאָס לשון אין פסוק (ירמי' מח, כד), אַזוי זאָגן זיי דאָך דאָרטן פֿשט^ל אַז בַּבְּצָרָה איז אַ שטאַט אין מואב. און בַּבְּצָר איז ווידעראום גאָר עפעס אַנדערש, דעס איז אין עֵבֶר הִירְדֵּן. בַּבְּצָר איז אין עֵבֶר הִירְדֵּן, און 'דאָס' [בצרה] איז אַ שטאַט אין מואב.

לח

ואם כן לפי טעותו להוסיף גם בצרה, ישנם ז' ערי מקלט, ואם כן למה לא מנו שיטעה טעות "רביעי", שיש שבע ערי מקלט ולא רק שש

נו איז דאָך [לפי טעות] דאָ "זיבן" [ערי מקלט, והתורה אמרה "שש" עָרֵי מְקָלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם], דער טעות מוז דאָך אויך האָבן עפעס אַ סברא.

איי [אם תאמר] ער וועט האָבן אַ טעות אין דעם אויך [שיחשוב שיש ז' ערי מקלט], נו איז דאָך שוין דאָ "פיר" טעותים, ער וועט זיך טועה זיין אַז בַּבְּצָרָה איז בַּבְּצָר [וגם יטעה לחשוב שיש ז' ערי מקלט].

לט

ואין לתרין שיטעה לומר דרך בצרה קולטת ולא בצר, דלא נראה כן בלשון הפייטן וְחֹשֶׁב לוֹ "בַּבְּצָרָה" תְּקַלּוּט "בַּבְּצָר"

[וואס תמצא לומר דלעולם] וועט ער מיינען נישט בַּבְּצָר [איז קולט], נאָר בַּבְּצָרָה [לבד קולטת], דאָרף ער דאָך נישט זאָגן [בפייט בבואו מאדום] [יְחֹשֶׁב לוֹ] "בַּבְּצָרָה" תְּקַלּוּט "בַּבְּצָר", נאָר [בלשון] [תַּחַת בַּבְּצָר' בַּבְּצָרָה]. [שהרי לשון] "בַּבְּצָר" מיט אַ כ"ף הדמיון, [משמע] 'דעס' אַזוי ווי 'דעס', [און לפי תירוץ נמצא] איז דאָך נאָר 'דעס'.

מ

[סיום קושיא ז-ח]

איז קודם דאָרף מען פאַרשטיין [כל הענין של הטעות לילך לבצרה, און 'פון וואָנעט נעמט זיך דער טעות' שיטעה לילך לשם דייקא].

מא

[קושיא ט]

גם צריך להבין מה "תועלת" הוא לו בטעות זה להיות גולה "לבצרה", ומה חסרון הוא לו אם היה הולך לעיר "בצר"

דערנאָך [צריך ביאור בכלל], אייגנטליך וואָס 'טויג' אים דער טעות [לילך לעיר "בַּבְּצָרָה" דייקא, ומה תועלת מגיע לו מזה], וואָס קאָן ער נישט באַשטיין צו גיין קיין "בַּבְּצָר".

^לה וכדלעיל אות לר בשם רש"י (וכמובא לשונו בסוף הערה לג). וכ"כ שאר המפרשים בישעי' סג, והמפרשים במכות יב, ובבראשית רבה סוף פרשת וישלח. ועיין לקמן אות מג.

מילא "מִזִּיד כְּשׁוֹגֵג", און "מִלְאָךְ כְּאָדָם". טאַמער ער האָט נישט דעם טעות, איז אויס מיט די גאַנצע מעשה, האָט ער נישט [וואָס צו גיין], קאָן ער נישט גיין אין קיין ערי מקלט.

[אַבער] פאַרוואָס זאָל ער זיך עפעס טועה זיין פון "כְּצָר" אויף "כְּצָרָה", וואָס קאָן ער נישט טאַקע גיין אויף "כְּצָר", וואָס עפעס מוז ער גיין אויף "כְּצָרָה".

מב

[קושיא י]

ביפה תואר דקדק דלכאורה פליגי הגמרא עם הבראשית רבה, בטעם שלעתיד יהיה זבח לה' "בבצרה" איך האָב געקלערט אפילו, [לייבש וואָס] ער דער יפה תואר זאָגט אַז ס'זעט אויס אַז די קריגן די אגדות, [שבגמרא מכות ושבבראשית רבה].

מג

דברבראשית רבה מבואר הטעם, יען כי לאחר מות מלך הראשון של אדום, מלך תחתיו יובב בן זרח "מבצרה", ואלמלא מואב העמידה או מלך לאדום כבר היתה מלכות עקורה מאדום באותה שעה. ועל כן לעתיד כשיעמוד אדום בדין, ייענשו מואב ובצרה עוד קודם לאדום, יען שהעמידה להם מלך

ווייל אין דער מדרש רבה אין וישלח (פג, א) אויפן פסוק וַיִּמְלֹךְ יוֹכָב בֶּן זֶרַח מִבְּצָרָה (וישלח לו, לג), שטייט אין מדרש רבה אַזוי:

כְּצָרָה איז נישט [א שטאַט] אין "אדום", כְּצָרָה איז דאָך אין "מואב". זאָגט ער אַזוי¹: אדום איז דעמאָלט שטיין געבליבן [במות מלכם הראשון], זיי האָבן נישט געקאָנט עפעס באַקומען קיין מלך, האָט מואב זיי געגעבן אַ מלך, יוֹכָב בֶּן זֶרַח "מִבְּצָרָה".

האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט, מָשַׁל אֵינֶנּוּ אַ מֶלֶךְ הָאֵט געהאַט 'איש ריבו', ופסקה לו מזונות [שְׁכָלוּ מְזֻנֹתָיו ולא היה לו מה לאכול], איז געגאַנגען אֵינֶנּוּ און ער האָט אים געגעבן מזונות, [אמר המלך אין לי עסק אלא עם זה שסיפק לו מזונות].

[כך] האָט הקב"ה געזאָגט [לְכַצְרָה], דו גייסט געבן מזונות, דו טוסט 'אויפהאַלטן' אִישׁ רִיבִי [במה שהעמדת להם מלך], איבערדעם לעתיד וועט מען זיך דאָס ערשטע נעמען צו "כְּצָרָה", ס'וועט זיין זָבַח לַה' בְּכַצְרָה (ישעי' לו, ו) 'פֶּאֶר' [דעם] טָבַח גָּדוֹל בְּאַרְץ אֲדוֹם (שם).

מד

וכתב היפה תואר דבעל המדרש חולק על הגמרא מכות, דשם מבואר טעם אחר על פי זָבַח לַה' בְּכַצְרָה, דהוא משום שהם"מ יברח לשם

שטייט דאָך אין די גמרא אַן אַנדערע טעם ווי ס'שטייט אין מדרש [דהמדרש נותן טעם על זָבַח לַה' בְּכַצְרָה, דהוא עבור שהעמידה מלך לאדום, ובגמרא נתנו טעם אחר לזה, דהוא עבור שעתידי שרו של אדום לטעות דבצרה תקלוט כבצר ויברח לשם, ועל כן יהיה שם זָבַח לַה' בבצרה]. זאָגט ער [ביפה תואר]², ס'איז 'אגדות חלוקות' [שהם שתי אגדות שחולקין זה על זה].

¹ בבראשית רבה (פג, א): וְנִמְתְּ בָלַע [וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹכָב בֶּן זֶרַח מִבְּצָרָה]. אמר רבי אבהו, [משל] לכן מלכים שהיה לו דין עם אחד, וְכָלוּ מְזֻנֹתָיו [להמדיין עם כן המלך], בא אחד וסיפק לו מזונות. אמר המלך אין לי עסק אלא עם זה שסיפק לו מזונות. כך אמר הקב"ה, כבר היתה מלכות עקורה מאדום, וְכָתַב כְּצָרָה וסיפקה להם מלכים, לפיכך אין לי עסק אלא עם כְּצָרָה, שנאמר (ישעי' לו, ו) כִּי זָבַח לַה' בְּכַצְרָה וגו'. אמר רבי ברכיה, אף על פי כן טָבַח גָּדוֹל בְּאַרְץ אֲדוֹם (שם).

² עיי"ש שהביא הגמרא דמכות, ואח"כ כתב: ומיהו פליג אדרכי אבהו דהכא, דאי הוה סבירא ליה שה' נפרע מבצרה לפי שהסיפקה מלך לאדום, לא היה צריך לההוא דרשא [דעתיד שרו של אדום לטעות].

מה

ישוב קושיא ז"י

הסיבה שירצה לילך לעיר "בצרה" דייקא, יען כי יש לו כח שם, יען שהם העמידו מלך לאדום, ועל כן יחשוב להנצל שם. ואם כן טעם הגמרא וטעם הבראשית רבה (על כי זבח לה' בבצרה) הם הא בהא תליא

נאָר מיר דאַכט זיך אַז ניין, ס'איז טאַקע אייניג [דברי המדרש עם דברי הגמרא].

[ולכאורה קשה כנ"ל בקושיא ט, מה תועלת לו במה שירצה לילך לבצרה דייקא, ויש להקשות]

פאַרוואָס גייסטו נישט קיין "בצרה".

[אך יש לומר הטעם על פי דברי הבראשית רבה] ווייל אין "בצרה" האָט ער דאָך געוואוסט האָט מען אים אויפגעהאַלטן, דעם ס"מ, זיי האָבן אים געגעבן אַ מלך [לקיום מלכות אדום, שהוא מלכותו של עשו. ולכן] געפינט ער זיך דאָרט 'היימיש', ווייסט ער דאָך אַז דאָס איז [משל], זיין כח איז דאָרטן, [און] טאַקע פאַרדעם [ירצה לילך לבצרה שהיא מקומו], דאָס איז האַ בהא תליא [דברי הגמרא עם דברי המדרש], פאַרדעם גייט ער קיין בצרה [כדברי הגמרא, יען שבצרה העמידה מלך לאדום כדברי הבראשית רבה. ונמצא שאין שום סתירה ביניהם, וגם מיושב למה ירצה הס"מ לילך לשם].

מו

היוצא מזה לענין "מלכות הרשעה" שבזמנינו

מוסר השכל לענין המסייעים להקמת "מלכות המינוח" של זמנינו, היוצא מדברי הבראשית רבה הנ"ל, דלכן יהיה חרון אף לעתיד על בצרה, לחיות זבח לה' בבצרה אף קודם לטבח גדול באדום, יען כי לולא הם כבר היתה מלכות אדום עקורה

.. האָבן איך דעמאָלטס 'מהרהר' געווען, .. [ווען] ס'איז געווען אַמאָל אַ צייט^ל וואָס, ווען דער מלכות המינוח האָט .. זיי האָבן נישט געקאָנט צוזאַמשטעלן קיין שום 'פאַרטייען' [להעמיד קאָאליציע להקמת פאַרלאַמענט למלכותם], איז געוואָרן אַ 'חזית הדתית', אַ רעליגיעזער בלאָק, און זיי [הדתיים] האָבן זיי 'אויפגעהאַלטן' [את קיום מלכותם, במה שהעמידו להם נציגים להעמדת הקאליציע שלהם], [ביז] זיי זאָלן קענען צוריקשטעלן [צו האָבן גענוג נציגים, באופן] זיי זאָלן זיי קענען אַרויסוואַרפן [את הדתיים ממלכותם]^ט.

^ל כפי הנראה כוונת רבינו הוא על מה שבהבחירות של תמוז תשי"ב, היו העמדת המלכות המינוח ע"י שהשתתפו האגודה עם המזרחי והמפא"י (שהוא הפארטיי של ראש הכופרים ימ"ש) להעמיד נציגים להקמת הפארלאמענט הטמא שלהם. ושוב אח"כ בטבת תשי"ג כשכבר היה יכול ראש הכופרים להעמיד נציגים מן החפשיים, זרק את האגודה מן הקאליציע.

^ט ועיין עוד בענין זה מה שכתב רבינו ביואל משה (א. קמב) וזל"ק: ואני זוכר את כל האגודה ומעשיה והשתלשלות הענינים מתחלת התייסדותה באסיפה הראשונה עד עתה, ודברתי עם רוב גדולי ישראל שבמשך הדורות האלה בדבר האגודה, ואספר בקיצור. הנה רוב גדולי ישראל היו מתנגדים לאגודה מתחלה ועד סוף, אלא שהרבה גדולים צווחו עליה בקולי קולות, והרבה גדולים לא נכנסו כל כך בעובי הקורה, שלא היה דרכם כן, אבל קול דממה דקה ישמע מהם ליודעם ומכירם שלא להתחבר כלל לאגודה.

אמנם היו גם גדולים וצדיקים שהיתה כוונתם לשמים שהחזיקו את האגודה, בחושבם שהמה הלוחמים עם הציונות והמזרחיות, יען שנפשם היה מרה להם ממעשה הציונים והמזרחים, ופחדו ורעדו מהקלקלה המרובה היוצאה מהם, לכן היה להם כמים קרים על נפש עיפה את כל מי שראו אז ללוחמים עם הציונים והמזרחים, ורוב צערם על הציונות והמזרחים השיא את דעתם להתחבר עם האגודה שהיו אז ללוחמים עמהם. אבל בעתים הללו אמרתי כי מבינים מהם הפירוש בדברי המשנה (אבות ה, יז) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, ונתקשו בלשון המשנה מה הוא השבח על מחלוקת שסופה להתקיים, הלא יותר טוב אם נעשה שלום ואין המחלוקת מתקיימת. ואמרת שאפשר רמזו לנו, כי הנה מחלוקת לשם שמים היא אם המחלוקת היא עבור כבוד השי"ת ותורתו הקדושה ללחום עם מהרסי הדת, ומי שדעתו באמת לשם שמים עבור התורה הקדושה זה לא יוכל לעשות שלום עם הרשעים לעולם, כי אין שלום אַמַר ה' לְרָשָׁעִים (ישעי' מח, כב), ונמצא שהמחלוקה מתקיימת לעולם, אבל אותן שאין דעתם לשם שמים אלא

האָב איך [דעמאַלטס] געזאָגט דאָס איז "בָּצְרָה" !

זיי קענען זיך נישט אויפהאַלטן, זיי האָבן נישט געקענט האָבן קיין 'מלך', די שונאים פון הקב"ה האָבן נישט געקענט האָבן קיין מלך, האָט זיי בָּצְרָה געגעבן אַ מלך, יוֹכָב בֶּן זֵרַח מִבְּצָרָה, האָט זיי הקב"ה, איז ער מער ברוגז אויף "בָּצְרָה" [ווי אויף "אדום" אליין].

וַיִּמְלֹךְ בֶּן זֵרַח מִבְּצָרָה [זה היה רק לפי שעה, אין] דערנאָך איז שוין געווען אַנדערע מלכים [משל אדום עצמה], נאָך בָּצְרָה איז שוין געווען אַנדערע פיר פינף מלכים [באדום]^ב.

אַבער על כל פנים לעתיד איז דאָס [עומד] פאַר, לפני הקדוש ברוך הוא, [שהוא ברוגז] אויף "בָּצְרָה" [על שהעמידה מלך לאדום, וינקום תחלה בבצרה. וכמו כן בהדתיים שמייעים בהעמדת נציגים לקיום המלוכה הטמאה, הם עתידים ליתן את הדין על זה].

מז

המשך הדרוש

יהיה איך שיהיה, דער ס"מ ער גייט אויף "בָּצְרָה".

מח

[קושיא יא]

קושיא הישגח משה: מאחר שאנו מזמין מדי שבת בשבתו אלו הג' טעיות, והשטן הוא עומד ושומע זאת, אם כן איך יטעה עוד לעתיד בזה

אַ פלא, דער זיידע זכרנו לברכה אין ישמח משה, גאָר אַן ענין נפלא' שטעלט ער דאָך אַנידער, אין פרשת ברכה^{מא}.

בשביל איזה פניה אחרת תולין בחיזוק הדת והיא שנאה שתלויה בדבר הסוף הוא שהרשעים משחדין אותם ובטלה דבר ואין המחלוקת מתקיימת שאין מוחין עוד עבור כבוד השם יתברך ותורתו הקדושה. וככה הוא בענין האגודה, שהיו לוחמים עם הציונים, אבל בעת שרצו הציונים לקבלם וליתן להם חלק בממשלתם, כי מעת שקבלו הממשלה רצו לספח את כל הדתיים בתוכם כדי שיהיה להם חיזוק מזה כמובן, נכנסו לתוכם בשמחה ובששון והמה למדינה הציונית לחיזוק רב, ואיגלאי מילתא שהמחלוקת שהיה להם עמהם אין סופה להתקיים.

וכן בהמזרחי, שמעולם צווחו [האגודה] עליהם שהמה מהרסי הדת, אבל כשרוצים [המזרחי] לקבל אותם בחבורתם, ששים ושמחים לקראתם ונותנים להם שם חזית הדתי להגיד שהם לוחמים עבור הדת, תחת אשר מעולם היו [האגודאים] קוראים אותם מהרסי הדת. כהנה וכהנה מעשים מרובים שאין להאריך בהם כעת. ובדור שלפנינו לא נתגלו כל כך דרכי האגודה כמו שהיא עתה.

ולבאר בפרטיות הטעמים והנימוקים של הפלוגתות והדעות שהיו אז בין חכמי הדור אודות האגודה אין נפקא מינה עכשיו לדבר מזה, כי מאי דהוה הוה, ועכשיו אישתי הרבה לגריעותא. וכל הגדולים שבדור שלפנינו שהיתה כוונתם לשמים להחזיק את האגודה לא עלה על דעתם אז מעשה תענועים כאלה. והעד הנאמן על זה הוא הרב הגאון הצדיק המפורסם האדמו"ר מגור זלה"ה שהיה ראש המחזקים את האגודה בימיו, ונדפס ממנו מכתב גלוי (באוסף מכתבים, מכתב ל) שהתורעם מאוד על מי שמתחבר למפלגה שיש בה חפשים או מקבל מתנה מהם שזה מוזיק, והזהיר על ככה. אם כן על כרחך שלא עלה על דעתו ז"ל שהאגודה שהוא בתוכם יעשו ככה את אלה.

ושוב אחר כך התחברו האגודה להציונים "בממשלתם" ולהמזרחי "בדתם", ונעשו קשר אחד להיות חזית דתית, וכולם מקבלים לא רק איזה מתנה בלבד, אלא כל עיקר קיומם וחיותם של האגודה ופעולותיה והחינוך שלהם, הוא מכח מתנת ידם של אלה הבאים לעקור כל התורה כולה ח"ו, והמה נמכרים להם עבור קיומם כמובן.

^ב עיין ביפה תואר שם (ר"ה כבר היתה מלכות עקורה מאדום) וז"ל: אילולי שבצרה העמידה להם מלך היתה מלכותם עקורה, [ומ"ש] וסיפקה להם מלכים, אע"ג דלא מלך מבצרה אלא יובב כיון שאילולי היא היתה מלכות עקורה מאדום הו"ל כאילו היא ספקה כל המלכים שבאו אחר כך.

פרעגט ער אַ קשיא, ווי קען ער האָבן אַזאַ טעות [לעתיד לבא, והלא] מ'זאָגט דאָס יעדן שבת אין "בבואוּ מַאָדוּם", און ער איז נישט געוואָרן געוואָרן? וויאָזוי קען ער זיך נאָך טועה זיין אַזאַ טעות אויף לעתיד, וויאָזוי קען זיין, [והלא השטן] ער ווייסט אפילו מחשבות^{מב}... איינער וואָס האָט עס אין די מחשבה.

מט

נאָך איז שווער, דאָרט שפּעטער לאָזט מען אויס אָהבוּ אַת ה' פֿל חֲסִידיו אָמוּנִים נוצר. [וצריך ביאור השייכות מזה להא דלעיל].

נ

תירון הישמח משה על קושיא יא

בהכרח לומר דבעת שבני ישראל מזמרין ומירות שבת, לא נמצא שם השטן שהוא היצר הרע

[ולכן] זאָגט ער [בישמח משה, כי בעת שבני ישראל מזמרין זאת] דאָס איז אַזאַ צייט וואָס דער שטן איז נישט דאָרט, און ער הערט נישט די זמירות. [ומבאר שם בזה גם ההמשך למה שמסיים אָהבוּ אַת ה' פֿל חֲסִידיו, עיי"ש]. אַזוי שטייט אין ישמח משה.

נא

מה שעדיין קשה לתירון הישמח משה

בודאי אצל הקדוש הישמח משה אפשר לומר כן, שלא היה נמצא היצר הרע אצלו בשעת הזמירות דשבת. אבל מה נענה על הזמירות של המון בית ישראל אשר רבים יכולים 'להעיד' שיש להם יצר הרע גם בעת הזמירות דשבת

נו ס'איז אַוודאי אמת ויציב, ער האָט אַוודאי אַזוי געזען ביי 'זיין' שלש סעודות, ווען 'ער' האָט געזאָגט "בבואוּ מַאָדוּם" איז דער שטן נישט געווען דאָרט.

נאָר [אַבער] ס'איז דאָ אידן - דאָכט זיך מיר - וואָס זיי קענען מעיד זיין אַז זיי האָבן אַליין געזאָגט "בבואוּ מַאָדוּם" און זיי האָבן עס "צוזאַמען געזאָגט מיטן שטן".

דאָכט זיך מיר ס'איז דאָ אַזעלעכע וואָס זיי קענען אויף דעם עדות זאָגן, אַז דער שטן געפינט זיך דאָרט, בשעת ווען מ'האָט געזאָגט "בבואוּ מַאָדוּם" אויך.

^{מב} בישמח משה פרשת ברכה (בפסוק תורה צוה לנו משה): ומן האמור פירשתי בזמירות של שבת קודש (ברוך ה' יום יום) - כאשר קבלה בידינו שהזמירות שנתפשוט בישראל נאמרו ברוח הקודש, - ראותו כי כן אדומי העוצר יחשב לו בְּבִצְרָה וגו', אָהבוּ אַת ה' פֿל חֲסִידיו אָמוּנִים נוצר. והוא מיוסד על מאמר חז"ל (מכות יב.) ג' טעות עתיד שרר של אדום לטעות כו'. אבל יש להבין לענין מה יסדו זה בזמירות. וגם מה ענין הסמיכות לזה אָהבוּ אַת ה' וכו'.

והנראה לי כי יש להבין מאחר שאנו מזמרין זה מדי שבת בשבתו, והשטן הוא יצר הרע עומד ושומועו, באיזה אופן יתקיים מאמר חז"ל שעתיד הוא לטעות. ועל כרחק צריך לומר על דרך שכתב הגאון נמו"ה יעקב, אביו של הגאון מו"ה העשיל מקראקא) כי בשעת מתן תורה היה סיבה לשלוחו לבל יהא שם, ולבעבור זה לא נישנה לאו לגיד הנשה [עיי"ש לעיל מיניה]. כמו כן אני אומר, כי בעת שישיראל מזמרין יחשב לו בְּבִצְרָה כו', הנה סיבה מאת השי"ת לשלח את השטן היצר הרע, לבל ישמע זאת, למען יתקיים מאמרו ז"ל כי עתיד לטעות.

ידוע מה שפירש מהר"ש אלגאזי מקרא שכתוב (משל ד, כג) מִכָּל מְשֻׁמֵּר נָצַר לָבֶן כִּי מִמֶּנּוּ תוֹצֵאוֹת חַיִּים. ענינו מכל מאסר של יצר הרע נצור לבן, שלא תהא הלב במאסר יצר הרע, כי ממנו מהלב תוצאות חיים, פירוש אהבה ויראה ורבקות בה' מקור החיים, וכמו שפירש החובת הלבבות מים עֲמָקִים עֲצָה בְּלֵב אִישׁ וגו' (משל כ, ה). וזה שיסדו בזמירות מאמר חז"ל ראותו כי כן אדומי העוצר יחשב לו בְּבִצְרָה וכו', ובדואי בשעה שמזמרין אותו, סיבה מאת השם לשלוח את השטן הוא היצר הרע, וכיון שהוא איננו אז באותו שעה, הנה העת והעונה אָהבוּ אַת ה' פֿל חֲסִידיו, כי הוסר המונע והמעכב כי אָמוּנִים נוצר, כלומר מה שישיראל מאמינים, נוצר ה' שיתקיים כמאמר חז"ל, והיינו על כרחק בשלוח את היצר הרע באותו שעה, לכן עתה אהבו ה' כאמור, וזה שיסדו אותו בזמירות והבן, וזה ענין נפלא בס"ד.

^{מב} עיין דברי יואל בפרשתו (עמוד רט ד"ה ונקדים), משפטים (עמוד קסה ד"ה אמנם), שבת שובה (אות כב, ד"ה וזה מבואר), ועוד. כי סתם מלאכים אינם יודעים מחשבות בני אדם, חוץ מאותן מלאכים הממונים על המחשבה, וכן השטן הוא היצר הרע שעומד על מפתחי הלב בודאי יודע גם המחשבות של בני"א (חוץ מעומק המחשבה בנקודה הפנימית שבלב, שזה אינו יודע רק הבוט"ע שהוא בוחן כליות ולב).

נב

ועוד דאף אם לא נתוודע לו זאת בשעת הזמירות, יכול לידע זאת מן הגמרא מפורשת במסכת מכות, והשטן הוא יודע ספר ללמוד גמרא

און דערנאך, [הלא] ס'איז דאך א גמרא מפורשת [במסכת מכות, והשטן] ער לערנט א שטיקל גמרא אויכעט, [ואם כן] וואָס וועט ער טון מיט די שטיקל גמרא. [וכי לא נתוודע משם, להזהר שלא לטעות עוד בזה].

נג

וכן יש גמרות כאלו שנרפסו על ידי מינים ואפיקורסים שהם שלוחי השטן, ולא ימלט שבמשך כל השנים לא נתוודע לו ממה שאמרו שעתיד השטן למעות ג' מעיות

און אז מ'דרוקט אָפּ ש"ס, א ש"ס, דרוקט מען דאָך [גאָר אויך] אפיקורסים, און גאָר אום שבת, מ'דרוקט אָפּ א שטיקל גמרא איבער דאָס ענין פון "בצרה" [והשטן נמצא שם עם מדפיסים כאלה], נו זעט ער דאָך דעם שטיקל גמרא. לאָמיר זאָגן ער הערט נישט קיין "בבואו מאָדום", גייט ער נישט צו "שלש סעודות" דעמאָלטס ביי בבואו מאָדום. אָבער אין די "גמרא" קוקט ער דאָך זיכער אַריין, .. [און] דעס איז דאָך א גמרא מפורשת. ווי קען זיין אין משך פון די אַלע יאָרן האָט ער גאָרנישט געהערט פון דעם גאנצן [ענין הטעות], אין משך פון די אַלע יאָרן.

ס'איז דאָ אַזעלכע 'דרוקן' איבערהויפט, וואָס זענען פונעם שטן. ס'איז דאָ אַזעלכע וואָס זענען מתחילה ועד סוף, ס'איז דאָ אַזעלכע וואָס זענען מתחילה ועד סוף מיטן שטן, און מ'קומט אָן צו דעם [למאמר זה שבגמרא], און 'ביי אַלעס' [=בכל זאת] איז ער אַלץ נישט געווען דאָרטן? ס'איז קיינער [מכת דיליה] נישט מרגיש?

נד

ועוד תמוה על תירוץ הישמח משה, דבשלמא לעתיד אפשר לומר שיטעה 'פעם אחת', או בשעת מתן תורה נשלח משם 'פעם אחת', אבל שיושלח משם בכל שבת ושבת, קשה לומר כן

גיכער קען זיין [לתרץ באופן אחר, כדלקמן אות נז-נו]. מילא דער ישמח משה זאָגט אַזוי, ער האָט אַוודאי געזען, ער האָט דאָך געזאָגט גאָר אַסאך ענינים [שהם רק לפי מדרגתו], ביי'ן אים איז ער על כל פנים נישט געווען [השטן בשעת 'הזמירות'], אפשר גאָר אויפן 'גאנצן שלש סעודות' איז ער איז נישט געווען.

נה

אָבער על כל פנים [אף לפי דרכו ומדריגתו], נו וואָס דאָרף מען צו זאָגן אַז ס'איז כסדר אַזאַ נס, מ'זאָל אַוועקשיקן דעם שטן ביי בבואו מאָדום? [מילא] איין מאָל מאַכט זיך אַז מ'שיקט [אים אַוועק, וכמו שהביא הישמח משה בשם הגאון, שבשעת מתן תורה נשלח השטן משם. וכן אפשר לומר שיטעה 'פעם אחת', וכגון] דעמאָלטס, דעמאָלטס לעתיד וועט ער פאַרגעסן, וועט מען אים משכח זיין [ממה שכבר היה יודע מזה]²⁰. אבל שיהיה כן תמיד בכל שבת שיושלח משם, הוא ענין תמוה].

²⁰ רבינו מרמז בזה על תירוצו להלן, דלעתיד יהיה זה בגדר עונש, שישכח הס"מ ממאמר זה, אף שכבר ידע זאת מקודם. ועל זה אומר דאין זה דבר תמוה, לומר שישכח ויטעה 'פעם אחת'. משא"כ לדברי היש"מ צ"ל דבכל שבת ושבת נעשה נס בכל מקום, שיושלח השטן משם, זהו דבר תמוה ופלא לומר כן.

נו

ישוב קושיא יא - לדרבינו

לעתיד יהיה גם שישכח הס"מ מגמרא זו, אף שכבר ידע זאת מקודם. וזה יהיה לו לעונש מדה כנגד מדה, על שסימא עיני בני אדם במשך ימי הגלות, אף בדברים כאלו שהם נגד פסוק או גמרא מפורשת

[ועל כן 'גיכער קען זיין'] פשוט, קען מען זאגן גראַד, [כי] לעתיד וועט זיין 'דעס' נס שישכח ממה שכבר היה יודע מזה פונקט ווי דעס נס [מה שמשלחין אותו לחוץ בכל שבת]. ס'איז איינס.

נז

אויסער אַלעמען, [הנה] דער כלל איז [דכל עונש הוא מדה כנגד מדה (כדלקמן), און] דאָס וועט דאָך זיין אַן עונש פאַרן שטן, מ'וועט פון הימל אים פאַרדרייען דעם קאַפּ, וואָרן ס'וועט זיין ווי ס'שטייט דאָרטן חמוץ בגדים, [מבצרה], זבַח לוּ בַבְצָרָה, ס'איז דאָך אויף דעם אַרויף [מה שיטעה טעות זה] ווייל ס'וועט זיין זבַח לוּ [בבצרה], אזוי זאָגט דאָך די גמרא.

נו דער כלל איז, יעדער עונש איז מדה כנגד מדה. נו ער דער ס"מ אַליינס, ער רעדט דאָך איין [כסדר לפתות אנשים לומר] ס'איז "הצלה", אויף אזעלעכע זאכן וואָס זענען 'פונקט פאַרקערט' [ווי הצלה]. ס'איז [באמת] לא מיניה ולא מקצתיה [מענין הצלה], און זיי דערציילן זיי זענען מסמא עינים [כאילו] ס'איז "הצלה"^מ. [ואף כי] מ'מעג זען אין די גמרא, מ'מעג זען אין פסוק [להיפוך מזה], מ'מעג זען פאַרקערט [אז] ס'איז 'נישט' קיין הצלה, פאַרשמירט מען די אויגן און מ'שרייט ס'איז "הצלה".

[וכידוע הרמז בגמרא] (שבת עה.) שוחט משום מאי מחייב, משום צובע, [ופירשו התוספות שם, דאשוחט דעלמא קאי]. ווי דער בעל שם טוב הקדוש האָט געזאָגט^מ [לפרש דהוא רומז על השטן הוא היצר הרע, דלעתיד יתחייב] משום "צובע", אַז מ'פאַרשמירט די אויגן [של אנשים, לחשוב על עבירה שהיא מצוה].

נו איז דאָך דער גאַנצער עונש פונעם ס"מ דעס, ווייל ער פאַרשמירט די אויגן [לטעות גם נגד דברים המפורשים בתורה ובגמרא. וממילא] וועט מען דעמאָלטס [לעתיד] מדה כנגד מדה [אים פאַרשמירן די אויגן], דעמאָלטס קען אויכעט זיין די זעלבע, וועט מען אים אויך פאַרשמירן די אויגן, וועט מען אים פאַרשמירן די אויגן דעמאָלטס, און ער

^מ וכמו שפּתתה לחשוב על הציונים שגרמו כל הצרות וההריגות בדורות האחרונים, כאילו הם "מצילים", כמבואר באורן בקונטרס על הגאולה ועל התמורה, ובס"ג וישלח תשי"ז, ועוד. וכדומה לזה מסמא עינים בכל דבר לראות היפוך האמת, אף שהוא נגד דבר המפורש בפסוקים ובדברי חכמנו"ל.

^מ הובא בשמו בספה"ק בן פורת יוסף בסופו (בקונטרס אחרון) וז"ל: ושמעתי ממורי פירוש הש"ס (שבת עה.) השוחט דעלמא חייב משום צובע, וחד אמר משום נטילת נשמה, ופריך משום צובע וכו' אלא אף משום נטילת נשמה וכו'. כי היצר הרע נידון לעתיד (סוכה נב.), וקשה הא לכך נברא, וצריך לומר שעושה עצמו ליצר הטוב וכו'. ובזה יובן השוחט דעלמא חייב, וקשה הא לכך נברא, ומשני משום צובע, שהוא צבוע בדמות יצר הטוב ועל ידי זה נוטל נשמה, ופריך וכו', ומשני אף נטילת נשמה, ודברי פי חכם חן.

ובספר אורח לחיים (פרשת לך) וז"ל: והנה שמעתי בשם הבעל שם טוב ז"ל פירוש הגמרא דשבת דף ע"ה, שוחט משום מאי מחייב, רב אמר משום צובע כו'. ופירשו התוספות אשוחט דעלמא קאי. ומה בעי תוספות בזה. אלא דבעי לומר דרך רמז דקאי על מלאך המות, דלעתיד ישחוט אותו השי"ת, ואמר משום מאי מחייב, הלא ברא אותו השי"ת להסית לבני אדם כדי שיהא שכר ועונש, וא"כ עושה רצון קונו ומשום מאי מחייב, וזהו שפירשו התוספות אשוחט דעלמא קאי, ר"ל על מלאך המות ששוחט לכל עלמא, משום מאי מחייב, הלא נברא בשביל זה להסית לבני אדם. ואמר רב דחייב משום צובע, רצ"ל שצובע עצמו ומסית לבני אדם שיעשה מצות, ומראה להם פנים כאילו עושים מצות, והוא לא נברא אלא להסית לבני אדם שיעברו עבירות, ולא שיעצב את עצמו כמו אוהב נאמן איש טוב ומסית לעשות מצות, ובשביל זה לא נברא, ועל כן חייב, ודברי פי חכם חן.

וועט מאַכן די טעותים, די [שלש] טעותים וואָס די גמרא זאָגט. [ואף שהם דברים המפורשים בש"ס ואומרים אותו בכל שבת, והם ידועים לו, אעפ"כ יעשה הקב"ה על פי נס בעת הצורך שהס"מ ישכח מזה ויטעה בדבר המפורש, מדה כנגד מדה על שהוא סימא עיני בני אדם אף בדבר המפורש]^מ.

נח

ישוב קושיא ז

כל "שמות" הערים מורים על איזה בחינה, וכיון שבצר ובצרה שמותיהם קרובים, יהיה לו חשבון שהם בחינה אחת, ועל כן יחשוב לו בבצרה תקלוט כבצר

[ויהנה] בַּצָּר מִיַּט בַּצָּרָה, לעולם די אַלע 'נעמען' זענען דאָך נישט בחנם, דער מדרש דְרָשׁוֹנִיט דרשות [בשמות הערים של אדום] [עיינן בראשית רבה פג, ד], [ואמרו בגמרא] [יומא פג:] רבי מאיר דייק בשמא.

קען זיין, וועט ער [השטן] האָבן אַ חשבון אַז דאָס איז איין זאך, דאָס איז איין זאך, בַּצָּר איז דאָך אויך [כשם] בַּצָּרָה. ... אָבער דעס איז אַמאָל זיכער אַז בַּצָּר הייסט אויך [די זעלבע ווי] בַּצָּרָה.

נט

- איך האָב געזען אפילו [אז] זיי ברענגען^{מז}, ס'קען זיין ס'איז תרי 'בַּצָּרָה' קען זיין^{מח}.

ס

[עכ"פ] האָט ער אַ חשבון, [אז] דאָס איז איין נאָמען, וועט ער האָבן אַ חשבון אַז דאָס איז איין זאך. [ובזה מובן במה יותלה טעותו].

סא

ישוב קושיא ח

לפי טעותו שבצרה ובצרה הם בחינה אחת, יחשוב שהם נחשבים כמו עיר אחת, ולעולם יש כאן רק שש ערי מקלט [ונמצא שאין כאן טעות רביעית, לחשוב שהם ז' ערים. כי טעותו הוא במה שיסבור שבצרה ובצרה הם בחינה אחת וכעין עיר אחת, כיון ששמותיהם שווים, וא"כ סוף סוף יהיו בעיניו רק כמו שש ערים].

סב

ישוב קושיא ו

הערי מקלט לעתיד יצרכו עבורם מ"מ וחילותיו, שעתידין לברוח לשם, ושם יהיה ביטולם. ולפי שיש לו להשטן כל כך חיילות של רבבות מוזקין ובני אדם שעמדו לימינו, על כן לא יהיה מקום מספיק לזה בשש ערי מקלט, רק יצטרכו להוסיף עוד שלש ערים

איבערדעם קאָן גאָר זיין, [איז מיושב] די קשיא פונעם של"ה הקדוש [למה יהא צריכין ערי מקלט לעתיד, כשלא יהיו עוד רוצחים בעולם].

^מ ועיין ענין זה באורך בדברי יואל צו (עמוד קמז), אחרי (עמוד סח-עא), ולראש השנה (אות פו ד"ה ונבא לבאר). ועיי"ש בפרשת אחרי שמבאר לפי דרכנו גם הקושיא האחרת של הישמח משה, להבין מה שמסיימים שם בהמשך הזמירות אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נוצר.

^{מז} עיין ביפה תואר שם ע"ד המדרש, דטרח ליישב מה לבצרה אצל אדום, והלא מערי מואב היא, ועל זה כתב בתוך הדברים וז"ל: והוא מצי למימר דתרחי בַּצָּרָה היו, ולעולם זו הנזכר בתורה היא של מואב. אי נמי שרומי נקראת בַּצָּרָה, על שם שהיא בצורה כמו שכתבו המפרשים, אלא דניחא למימר דליכא אלא חדא. ועיין בחידושי הריטב"א (מכות יב): והוא גלה לבצרה. פירוש לא לבצרה דאדום, דהא אין מקלט אלא בארץ ישראל, אלא לבצרה שבארץ ישראל, ומשום דאיכא אינשי דקרו לבצר בצרה, הוא סבר דבצרה ממש היינו בצר שהיא ערי מקלט.

^{מח} ולפי זה י"ל דבצרה שעתיד לברוח לשם, אינו מערי מואב אלא בעבר הירדן, ואם כן י"ל שטעות השטן הוא במה שיחשוב כי בצרה הוא מאותן ג' ערים שיתוספו לעתיד בעבר הירדן, וממילא יתיישב קושיא ח' שאין כאן טעות רביעית שיש הוספה במנין הערים, ודו"ק.

[אבל הטעם לזה, ווייל] דעמאָלטס וועט מען [עס] ברויכן אויף דעם. דער כלל איז, דער ס"מ ער טוט דאָך נישט אַליין, ער האָט דאָך חיילות חיילות, [וכמו שאמר] (ברכות ו.) אינהו נפיש מינן, ער האָט דאָך חיילות [של מוזיקן] און די כיתות [של בני אדם] וואָס די העלפן אים, זיי גייען אין זיין שליחות [להסית ולהדיח אנשים מדרך התורה].

נו אז ער וועט לויפן, אז ער וועט גיין ערגעץ אין אן ערי מקלט, וועלן די אַלע חיילות נאָכגיין.

[און ס'איז דאָ] "אזויפיל" חיילות וויפיל ער האָט, [וממילא] וועט מען דריי [עירות] 'צונעמען' [להוסיף עוד ערים למקלט, מחמת ריבוי החיילות], מ'וועט דאַרפן האָבן פאַר אזויפיל מענטשן.

ס'וועט נאָך זיין אַ נס אז זיי וועלן פלאַץ האָבן נאָר אין 'דריי' [ערים שיתוספו לעתיד].

וועט מען טאַקע ברויכן [לעתיד, להוסיף עוד שלש ערים למקלט], פאַר 'זייערטוועגן' וועט מען ברויכן האָבן די [ערי מקלט] וואָס דער פסוק זאָגט דאָ [בפרשת שופטים].

סג

ישוב קושיא ד (באופן שני)

מטעם הבכורה אין זה כבוד ומעלה לראובן להיות נמנה בערי מקלט תחילה, שהם מקומות שהם"מ וחילותיו יכרוהו לשם וועל מיר גיין צוריק [ליישוב קושיא היפה תואר ומהרש"א אמאי לא סגי להקדים ערי ראובן מטעם בכורה].

[דהנה באמת] וועגן דעם וואָס ער איז געווען אַ "בכור", איז נישט אַזאַ 'יחוס' [אז] מ'האָט אים געגעבן "בְּצֶר", וואָרן בְּצֶר שלעפֿט דאָך אַריין דעם 'שטן' [לבצרה שתקלוט כבצר, ויחשוב דכיון ששמותיהם שוות על כן הם בבחינה אחת, וא"כ ילכו מחילותיו 'תחילה' גם לעיר בצר].

נו ווער [וויל דאָס], אויף אַריינשלעפֿן דעם ס"מ, דאַרף מען נישט זוכן וועם [לכבד בזה, כי אין זה 'כיבוד'], ס'איז נישט אַזאַ חשיבות.

סד

אבל הוא מטעם שראובן עסק בהצלת יוסף שהוא שטנו של עשו, על כן נמנה עיר בצר שבנחלת ראובן תחילה, כי ע"י הצלת יוסף קיבל ראובן הכח והסגולה להבנות הס"מ וחילותיו

נאָר וואָס דען, [אבל מטעם שראובן] ער האָט אויפגעהאַלטן יוסף הצדיק, [וואָס ער איז] דער שטנו של עֶשָׂו^{מט}, דער כח פון מכניע זיין דעם ס"מ דאָס איז טאַקע נאָר יוסף הצדיק, קומט אויס ער [ראובן] האָט 'פאַרשאַפֿט דעם כח' מכניע צו זיין [את הס"מ, דהיינו כח יוסף הצדיק שהוא] שטנו של עֶשָׂו, איבערדעם האָט מען עס געגעבן אין זיין תחום, האָט מען געגעבן דעם בְּצֶר מיט דעם [דמיון לבחינת] בְּצֶרָה, געגעבן אין זיין תחום.

^{מט} כמבואר ברש"י פרשת וישלח (ל, כה): כְּאֲשֶׁר יִלְדָּה רָחֵל אֶת יוֹסֵף. משנולד שטנו של עשו, שנאמר (עובדי' א, יח) וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּהּ וּבֵית עֶשָׂו לֶקֶשׁ, אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוּב.

וכן ברש"י ריש פרשתן (סוף פסוק א): כִּי יַעֲקֹב רָאָה כָּל הָאֱלוּפִים הַכְּתוּבִים לַמַּעֲלָה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה, אֵלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף, וכתוב וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּהּ וּבֵית עֶשָׂו לֶקֶשׁ, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושוּרף את כולם.

סה

[ישוב קושיא ה']

ומה שאמרו במדרש שאין מפרשין ערי מקלט "אלא" בתחום ראובן, קאי על השלש ערים דלעתיד לבא, שמטרתם הוא רק להכניע כח הם"מ, והם יהיו כולם בנחלת ראובן שהוא המסוגל להכניעו.

איבערדעם זאָגט ער [בלשון המדרש] חייך שאין מפרשין [ערי מקלט] "אלא" בתחומך, וואָרן די [שלש ערים הנוספות] וואָס מ'וועט מאַכן לעתיד, די וועלן טאַקע נאָר זיין אין זיין תחום, וואָרן דעם איז דאָך 'דאָס גאַנצע' נאָר אויף דעם צוועק [עבור השטן וריבוי חיילותיו], און דאָס וועט טאַקע נאָר זיין בתחומו [של ראובן].

סו

ישוב קושיא א-ב

וועל מיר צוריקגיין דאָ צום ענין [של ישוב הקושיות בפרשת השבוע].
איך האָב מיך פריער געשטעלט ס'איז דאָ צוויי [מאָל איבעריג], טאַפלט איבעריג, דער לַהֲשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו איז איבעריג (קושיא א), און דער לְמַעַן הָצִיל אוֹתוֹ מִיָּדָם איז איבעריג, [ווייל] ס'שטייט דאָך [שוין] איין מאָל וַיַּצִּלְהוּ [מִיָּדָם] [קושיא ב].

סז

מה שכלל לומר למען הציל אותו מידם, קאי על הכח שקיבל ראובן להצלת ישראל בכל הדורות ע"י כח הכנעת הם"מ, ומה שנאמר להשיבו אל אביו, קאי על הכח שקיבל ראובן להחזיר את ישראל לאביהם שבשמים, ואין כאן שום יתור בפסוק נאָר לויט דעם מדרש (שבאות ז) [והגמרא] (שבאות ח), אַז מיט דעם לְמַעַן הָצִיל אוֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו טוט מען דאָך אויף אַ נייע זאך, אַז ראובן האָט פאַרדינט נישט [נאָר] 'די' הצלה וואָס ער האָט מציל געווען יוסף הצדיק [בשעתו, נאָר] מיט דעם כח וועט ער מציל זיין דעם כלל ישראל לאביהם שבשמים (כדברי המדרש), און ער וועט זיך מתגבר זיין אויפן ס"מ וחיילותיו (כדברי הגמרא).
דאָס איז אַלעס געווען - אַזוי ווי די גמרא זאָגט, און די דברי חכמינו ז"ל זאָגן - מיט דעם כח פון די הצלה פון יוסף'ן.

סח

איבערדעם שטייט אויף דעם אָן איבעריגער פסוק.
איין מאָל וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם איז טייטש [הצלת] יוסף הצדיק. העט איך געוואָלט מיינען נאָר דאָס האָט ער געטון, ער האָט מציל געווען יוסף הצדיק.
זאָגט ער נאָכאַמאָל לְמַעַן הָצִיל אוֹתוֹ מִיָּדָם, ער האָט אויפגעטון מיט דער הצלה לַהֲשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו - אַזוי ווי דער מדרש זאָגט - אויף "לדורות", אויף מקרב צו זיין ישראל לאביהם שבשמים.
איבערדעם איז נישט קיין וואונדער אַז ס'שטייט נאָכאַמאָל, וואָרן דאָס גייט ארויף [אויף] 'נאָך אַ גרעסערע' זאך.

סט

הקדמה לישוב קושיא ג

מצינו באברהם דמה שעשה להמלאכים בעצמו שלם הקב"ה לבניו בעצמו, ומה שעשה ע"י שליח שילם ע"י שליח היצט איז שוין רעכט [דברי המדרש אילו היה יודע ראובן וכו'].
[דהנה] ס'שטייט אין מדרש², און ס'שטייט דאָך גאָר אין די גמרא³, אַז וואָס אברהם אבינו האָט געטון 'אַליין', האָט הקב"ה אים אויך געצאָלט אַליינס. און וואָס

² בשמות רבה (כ, ה): אתה מוצא, כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכי השרת 'בעצמו', עשה הקב"ה לבניו במדבר. הוא אמר (שם יח) 'יִקְח' נָא מִעֵט מִים עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, וְהִקֵּב הַגֵּתָן מִים עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, מִנִּין שְׁנֵאמַר (בשלה

ער האָט געטון 'על ידי שליח', האָט מען אים געצאָלט על ידי שליח, [כגון] יקח נאָ מעט מיט.

ע

ובאמת היה הכל סיבה מן השמים, שנכתב שהקחת מים יהיה ע"י שליח ולא בעצמו, כדי שהשילום לבניו יהיה ע"י משה, ויסובב החטא מי מריבה כדי שלא יבא משה לארץ, מפני טעמים רבים שיש בזה

דאָס האָט אַמאָל אַזוי געברויכט צו זיין, דאָס האָט מען געפירט מיטן רוח הקודש [אז] 'דעס' זאָל ער טון אליין [און 'דעס' על ידי שליח], ווייל ס'האָט אַזוי געברויכט צו זיין. מי מריבה האָט דאָך געברויכט צו זיין על ידי שליח, ווייל דעס ענין האָט דאָך געברויכט געשען מיט משה רבינו'ן, ער זאָל נישט קומען קיין ארץ ישראל, [כדי שהבית המקדש לא תיבנה על ידו, ויוכל להיות חורבן, להציל הכלל ישראל מן הכליה, וכדי להביא עמו מתי חוץ לארץ, ועוד טעמים שונים המבוארים בזה].

עא

ישוב קושיא ג

וכמו כן היה כאן אצל ראובן, דאלמלי היה ראובן מוליכו ליוסף על כתיפו בעצמו, היה גם כח ההצלה לדורות שנמשך לישראל מכחו של ראובן, הכל היה באופן יותר נעלה

היצט איז אַזוי.

ער [ראובן] על ידי הצלת יוסף] וועט דאָ אויפטון ער זאָל מקרב זיין את ישראל לאביהם שבשמים, [און צו] מכניע זיין דעם ס"מ.

נאָר ווען ער טוט דאָס 'אליין', העט דאָס געגאָנגען אַלעס אַביסל שנעלער .. ער האָט דאָך עס אָבער, ער האָט דאָך נישט גענומען, ער האָט דאָך נישט מציל געווען 'בידים', ער האָט נאָר געזאָגט הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה, און פון דעם איז 'נמשך' געווען יוסף'ס הצלה.

נו לאַמיר'זשע זעהן [אם היה גומר ההצלה בידיים] נו ממילא העט די מדה כנגד מדה געווען גיווען אויך אויף אַ שטאַרקערן אופן, 'די' הצלה [של הכלל ישראל].

עב

אלא שראובן לא היה יודע אז בשעתו מן כח ההצלה שנמשך מזה לדורות, ועל כן חשב להצלת יוסף הצדיק עצמו, די במה שאמר השליכו אותו אל הבור הזה, ולא היה צורך שיעלילו ראובן בידים, ואדרבה חשב כי טוב לעשות הענין כן כדי להסתיר מעשיו

היצט איז אַזוי.

פאַרוואָס האָט ער נישט געטון אליין, ווייל ער האָט געהאַט אַ גוטן חשבון, [כי] אויף הצלת יוסף איז גענוג געווען דאָס, ער האָט נישט געברויכט מער. ער האָט נישט געברויכט מער, ווייל 'דאָס' איז דאָך געוועזן די הצלה, האָט ער פאַרשטאַנען שוין אז

י. ו. הַנְּנִי עֶמֶד לַפְּנִיף שָׁם עַל הַצּוֹר. הוא אמר וְהִצַּצוּ רִגְלֵיכֶם, ופרע להם במדבר, שנאמר (יחזקאל טו, ט) וְאֶרְחָצְךָ בַּמַּיִם. הוא אמר וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ, והקב"ה פָּרַשׁ עֵנָן לְמִסְדָּה (תהלים קה, לו). הוא ליווה אותם, שנאמר (וירא שם טז) וְאֶבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם, ופרע הקב"ה לבניו שנאמר (בשלח יג, כא) וְהָ' הֵלֵךְ לַפְּנִיָּהם יוֹמָם. הוא אמר וְאֶקְחָה פֶת לָחֶם, והקב"ה אמר (שם טז, ד) הַנְּנִי מִמְּטִיר לָכֶם לֶחֶם.

^{טא} בגמרא בבא מציעא (פז,): אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל [מה] שעשה אברהם על ידי שליח, עשה הקב"ה לבניו על ידי שליח. וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם, וְרוּחַ נֹסַע מֵאֵת ה' וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחָלָב, הַנְּנִי מִמְּטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם. והוא עֶמֶד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ, הַנְּנִי עֶמֶד לַפְּנִיף שָׁם עַל הַצּוֹר. וְאֶבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם, וְהָ' הֵלֵךְ לַפְּנִיָּהם יוֹמָם. יִקַּח נָא מֵעַט מִיָּם, וְהִכִּיתָ בְּצוֹר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מִיָּם וְשִׁתָּה הָעָם.

ער וועט שוין ניצול ווערן. ער האָט דאָך געוואוסט אז ער גייט דאָ ניצול ווערן [מתוך הבור, אף שיש שם נחשים ועקרבים], ער האָט געוואוסט זיין צדקת, ער ברויך נישט מער, ער ברויך נישט מער 'ארומרייסן' [להתקוטט עם אחיו יתיר], ער ברויך נישט מער 'טון'. און ס'איז דאָך בכלל אַן ענין פון [לעשות מצוה] בַּצְנָעָה, האָט ער געקלערט ס'איז 'ליבער' אַזוי עס צו טון [כדי להסתיר את מעשיו]²².

עג

אבל באמת לצורך ההצלה שנמשך מזה "לדורות", שפיר היה יותר טוב אם עושה כן בידים נאָר ווען ער ווייסט אָבער אז פון דעם וועט אַרויסקומען אַזאַ שפּעטערע הצלה, אויף דעם האָט שוין יאָ אַויסגעפּעלט ער זאָל טון בידים.

עד

וזהו שאמרו אילו היה יודע ראובן שהכתוב אומר עליו וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם, וגם למען הציל אתו מִיָּדָם, שזה רומז על ההצלה לדורות, אז הרי על כתיפו היה מוליכו בעצמו, כדי שגם ההצלה לדורות יהיה באופן יותר נעלה פון וואנעט איז דאָס געדרינגען אז דאָס קומט אַרויס [ההצלה לדורות מהצלה זו שהציל ראובן את יוסף], דאָס איז געדרינגען פון דעם איבעריגן [למען הציל אתו מִיָּדָם]. דעם פסוק האָט ער אָבער נישט געזען.

אַז ער האָט נישט געזען דעם פסוק, האָט ער נישט געוואוסט וואָס פון דעם וועט אַרויסקומען, דער מדה כנגד מדה, איז אים גענוג געווען מיט אַזאַ הצלה. אָבער אילו היה יודע ראובן שהכתוב מכתוב עליו [שני הצלות, הן וישמע ראובן ויצלחו מידם, והן הפסוק] [למען הציל אתו מִיָּדָם] לְהִשְׁבִּיבוֹ אֶל אָבִיו, [וואָס] ס'איז דאָך אַ קשיא אויף דעם איבעריגן פסוק [דרי לכתוב אחד מהן, ולמה נאמרו שניהם, אבל התירוץ הוא דזה רומז על ההצלה הכללית שתהיה לדורות, וממילא] ווען ער העט גיווען געזען פון דעם איבעריגן פסוק אַלץ וואָס ס'קומט דאָ אַרויס - אַזוי ווי דער מדרש זאָגט - שפּעטערע הצלות, אויף 'דעם' העט גיווען על כתיפו היה מוליכו, העט ער אים גיווען געפירט טאָקע [בידים] על כתיפו, וואָרן צו 'דעם צוועק' [של ההצלה לדורות] העט שוין גוט געווען מדה כנגד מדה ער זאָל טון בידים, [ולכן אילו היה יודע מזה] על כתיפו היה מוליכו.

עה

ובאמת גם כאן היה הכל סיבה מן השמים מה שהעלימו זאת מן ראובן, כי כן היה תכלית הבריאה שבני ישראל יצטרכו לעמוד בכל הדורות ללחום נגד היצר הרע, וכן החזרה לאבינו שבשמים יהיה ע"י יגיעה ועמל. אבל הסוף יהיה שיתקיים אצלנו הפסוק למען הציל אותנו מידם להשיבוא אל אביו.

און פאַרוואָס ער האָט דאָס נישט געזען?

ווייל ס'איז אַזוי געווען מן השמים.

טאָקע ווייטער [על דרך המבואר לעיל באות ע לענין אברהם אבינו]. ס'איז אַזוי געווען מן השמים אַז מ'זאָל זיך [דארפן] 'פּלאַגן', שווער קומט מען צו ביז ס'וועט אַלעס זיין, דער לְהִשְׁבִּיבוֹ אֶל אָבִיו שבשמים, און די הכנעה פונעם ס"מ, נישט אַזוי לייכט, נישט אַזוי גרינג [קומט מען צו דערצון].

[נאָר] השם יתברך וועט 'דאָך' העלפן, דער סוף וועט אַזוי זיין, [למען הציל אתו מִיָּדָם] לְהִשְׁבִּיבוֹ אֶל אָבִיו.

[ולכן] האָט מען פון אים פאַרהוילן דעם פסוק.

²² עיין בענין זה בדברי רבינו בס"ג וישב תשט"ו (לשון קדשו קנטרס פא), ובליל ה' דחנוכה תש"כ.

עו

אָבער דאָס איז דער אמת איז אַזוי, ווען ער העט גיווען געזען, העט ער זיך גיווען
מִתְאַמֵּץ געווען ער זאָל דאָס קאַנען 'פאַרגרינגערן' און 'פאַרבעסערן' [את הצלת ישראל
לדורות].

עז

סיום התורה - וברכת הקודש

דער תמצית [איז, דהענין] פון "הצלה", איז טאָקע [דער תכלית דערפון, כדי] לְהָשִׁיבוּ
אֶל אֲבֵיו.

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

מ'זאָל די זכיה האָבן מיט אַ כח הצלה זאָל מען נתקרב ווערן לאבינו שבשמים.
צוזאַמען מיטן כח פון ראובן'ן זאָל מען מכניע זיין די כוחות הטומאה, די כוחות
פונעם ס"מ.

מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל דבוק זיין אין דרך האמת.

מ'זאָל דינען דעם באַשעפער באמת ובתמים.

מ'זאָל זוכה זיין במהרה צו הצלת כל ישראל, מתוך נחת ושמחה.

מ'זאָל זוכה צו זען בישועת כל ישראל ושמחתן, ובהרמת קרן התורה וישראל.

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

מ'זאָל זוכה זיין, טאָקע צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא באמת.

מ'זאָל עפעס אויפטון, דעס וואָס דער בורא כל עולמים האָט [פאַרדעם]
איבערגעלאָזט דעס ביסל אידן. מ'זאָל וויסן [אויף] וואָס פאַר אַ צוועק איז מען
געבליבן, לְהָשִׁיבוּ אֶל אֲבֵיו שבשמים.

מ'זאָל מיר זוכה זיין נתקרב צו ווערן לאבינו שבשמים, נתקרב ווערן באמת,
מתוך שמחה והרחבת הדעת.

מ'זאָל זוכה זיין צו זען במהרה הרמת קרן התורה וישראל, והתגלות כבוד שמים
עלינו, במהרה בימינו אמן.

